

Lier kommune

Kartlegging av matnæringen 2020

Statusbeskrivelse av landbruks- og landbruksrelatert aktivitet i Lier

Foto: Lier kommune

INNHold

SAMMENDRAG	3
DEL 1	
1. BAKGRUNN	5
2. MANDAT OG GJENNOMFØRING	7
3. STATUS	8
4. RINGVIRKNINGER OG VERDISKAPNING	15
5. UTFORDRINGER	18
6. OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER	19
DEL 2	
7. HVEM ER MATNÆRINGEN?	21
6. SENTRALE BEGREPER KNYTTET TIL MATNÆRINGEN	42
7. VEDLEGG	46

SAMMENDRAG

Lier Matklynge

Lierdalen er et av landets mest fruktbare områder. Dette gjør Lier til en betydelig landbrukskommune i nasjonal sammenheng – særlig innen hagebruk. Kommunen har med det et særlig ansvar når det gjelder å trygge befolkningens tilgang til sunn og god mat. Kommunens sentrale beliggenhet vil imidlertid medføre et vedvarende utbyggingspress.

Matnæringen består først og fremst av matprodusentene. Samtidig er det komplekse verdikjeder som skal fungere for at maten vi spiser skal komme fra jord til bord – og tilbake til jord. Denne rapporten gir en oversikt over de viktigste nasjonale og lokale aktørene innen matnæringen.

For mange bedrifter vil det være store fordeler knyttet til å være lokalisert nær der maten produseres. Dette har resultert i utvikling av en matklynge i Lier. En klynge kan defineres som en konsentrasjon av bedrifter, relaterte kunnskapsmiljøer og andre relevante aktører som kan utløse gevinster ved å samarbeide. Den omfattende matproduksjonen i Lierdalen har gitt mange ringvirkninger for annen type næringsutvikling.

Det er samspillet mellom ulike aktører, hvor kunnskap aktivt deles og videreutvikles, som skaper en effektiv klynge. Kartleggingen gjennomført i denne rapporten viser at det eksisterer et omfattende antall matprodusenter og matrelaterte bedrifter i Lier. Mange av disse samarbeider godt seg i mellom og mot matnæringsindustrien. Likevel er det rom for et økt samarbeid som vil styrke Lierdalens matproduksjon, og bidra til flere kompetansebaserte arbeidsplasser. Det kan synes som om matklyngen i Lier har gode muligheter for utvikling og profesjonalisering. Denne rapporten ser imidlertid ikke på hvordan matklyngen kan styrkes.

Matprodusentene i Lier

Lierdalen har også en av Norges mest mangfoldige landbruksproduksjon og er landets største veksthuskommune. I tillegg er Lier den kommunene i Norge med det nest største grønnsaksarealet. Generelt er det stor variasjon i produkter, både innen grønnsaker, bær, frukt, urter, korn, gress, melk, honning og kjøtt. Dette gjør Lier til en betydelig matprodusent.

I 2019 var det i Lier registrert til sammen 207 foretak, hvorav 147 av disse er planteproduksjonsforetak. 13 % av disse foretakene har veksthus og drivbenker, noe som utgjør 20 % av veksthusarealene i landet totalt.

Lierlandbruket er i sterk konkurranse med økende import av tilsvarende produkter som i dag produseres og dyrkes i Lier. For å møte denne utviklingen må landbruket fortsette arbeidet med å omstille seg. Det er Lierbøndene gode til. De er kjent for å være innovative og tilpasningsdyktige. I tillegg vil det være viktig at kommunen fortsatt bidrar til gode og forutsigbare rammebetingelser for et bærekraftig landbruk i Lier.

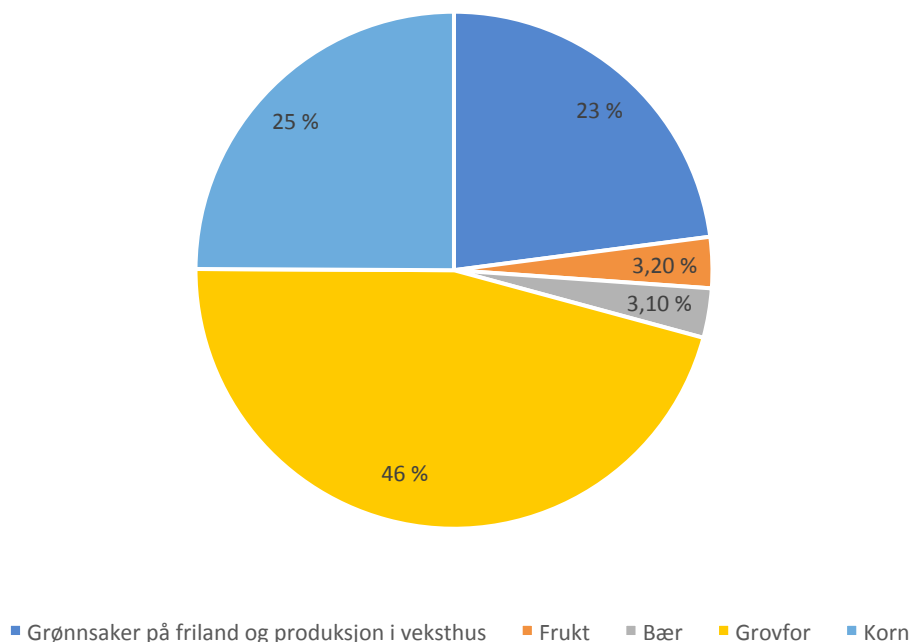
Kommunen kan bidra til relevante møteplasser og kurs, som kan føre til at det oppstår nye konstellasjoner og samarbeid, nytenkning, utvikling og nye arbeidsplasser. Kunnskap er avgjørende for landbruket, og flere har påpekt behovet for å revitalisere gartnerutdanningen i Norge.

Kommunen bør derfor også jobbe for å få på plass en lokal videregående skole - og eventuelt høyere utdanning - innenfor hagebruk og landbruksteknologi.

Type matproduksjon på jordbruksarealene i Lier

Andre aktører med tilknytning til matnæringa

Matindustrien er den største fastlandsindustrien i Norge og sysselsetter nesten 50 000 personer i bedrifter spredt over hele landet. Det meste av matindustrien er avhengig av norske råvarer. Det regnes som lite sannsynlig at industrien vil importere råvarer for foredling i Norge, fordi det da heller vil lønne seg å importere ferdigvarer.

I 2019 utgjorde næringsmiddelindustrien 10 % av industriforetakene i Lier, 20 % (2015) av sysselsatte i industrien, og 17 % av den samlede verdiskapingen. Investeringene innenfor denne næringen har også økt de siste årene. Flere store nasjonale matindustriaktører er i dag etablert i Lier med mange store lager, pakkerier og produksjoner. Eksempelvis har kommunen lager og engros for Bama, Kolonial.no, Synnøve Finden og Cater. Videre, Nærbakst på Tranby, Bama salatfabrikk, KIWI sitt hovedkontor, Fellespakkeriet, Bama sentralpakkeri og Harlemgruppen Automatpack, for å nevne noen. Disse aktørene bidrar til svært mange arbeidsplasser i kommunen. Vi tror Lier vil se en økning av ytterligere matindustriaktører som vil etablere seg i Lier, ettersom kommunen egner seg som et svært gunstig logistikk-knutepunkt for hele Østlandet. Denne landsdelen, som består av fylkene Viken, Innlandet, Oslo og Vestfold og Telemark, har en befolkning på 2 725 440 innbyggere (2020), noe som utgjør 50, 8 prosent av landets befolkning.

DEL 1

1. BAKGRUNN

Februar 2020 fikk Klima & Kulturformidling i oppdrag å gjøre en kartlegging av landbruk- og landbruksrelatert aktivitet i Lier og å utføre en statusbeskrivelse av denne. Oppdraget baserer seg på kommunens handlingsplan (2017-2020), innsatsområde 2. Lier matklynge, og Kommuneplanens samfunnsdel 2019-28.

Ønsket formål med kartleggingsoppdraget er å kunne bruke informasjonen til å legge til rette for følgende:

- Mer samarbeid innenfor verdikjedene.
- Mer samarbeid på tvers av verdikjedene.
- Finne frem til nye forretningsmuligheter.
- Etablere en Lier matklynge som et nasjonalt opplæringscenter/kompetansesenter/matkultursenter

Noen punkter fra Kommuneplanens samfunnsdel (2019-28) og Handlingsplan (2017–2020) beskriver bakgrunn og ambisjoner for statusbeskrivelsen.

Handlingsplan(2017–2020)

Innsatsområde 2. Lier matklynge

En konsistent næringsprofil over tid er et viktig fortrinn. Liers matprofil må derfor forvaltes strategisk godt. Lier har utviklet en sterk merkevare og næringsprofil innen matproduksjon. Dette kommer som en følge av at Lier er en nasjonalt viktig hagebrukskommune, og kjent for sin produksjon av frukt, bær og grønnsaker. Nærheten til mange og store produsenter, E18 og store befolkningsmengder har også medført etablering av flere distribusjonsbedrifter i kommunen.

Kommunen har også kompetansebedrifter innen landbruket. På Foss gård er Norsk Landbruksrådgivning lokalisert med et sterkt fagmiljø. Mange bønder er dessuten svært innovative både innen produksjon og videreforedling. Kommunens nærhet til Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitetet (NMBU) og Norsk institutt for bioøkonomi (Nibio) på Ås utnyttes i denne sammenheng, men kan videreutvikles.

En bredt sammensatt klynge med samarbeid på tvers av bransjer gir mer innovasjon enn klynger som er basert på en smal verdikjedetenkning. Etablering av et nasjonalt opplæringscenter for naturbruksfag, et kurs- og kompetansesenter innen jord- og hagebruk, et matkultursenter eller en privat landbruksskole er mulige tiltak som kan bidra til en klyngedannelse hvor også kompetansebedrifter inngår. Klyngedannelse bidrar også til omstilling, og Lier inngår i en teknologiakse hvor det forventes en omstilling. Dette kan gi rom for nye, grønne arbeidsplasser innen landbruksteknologi

Mål:

Lier skal være norgesledende innen bærekraftig og innovativt hagebruk.

Innsatsområde:

1. Kartlegge landbruk- og landbruksrelatert aktivitet og utføre en statusbeskrivelse.
2. Analysere mulighetene for næringsutvikling innen landbruket og landbruksrelaterte næringer og hvilke virkemidler kommunen har til rådighet.
3. Bidra til etablering av et produsenteid matnettverk i regionen.
4. Utrede etablering, innhold og funksjon av en Mathall.

Kommuneplanens samfunnsdel 2019-28:

5. Fremtidsretta og næringsvennlig

- Gjennomføre det grønne skiftet.
- Tilrettelegge for kompetansebaserte arbeidsplasser som mat- og helsenæringer.
- Næringssamarbeid.
- Helseklynge.
- Matklynge.
- Matprofil innen hagebruk.
- Samfunnsinnovasjon i møte med framtidens utfordringer.
- Ny teknologi.
- Arbeide aktivt for en bærekraftig samfunnsutvikling med FN's bærekraftsmål

Foto: Inger Grimm

2. MANDAT OG GJENNOMFØRING

Klima & Kulturformidling: Inger Bondevik Grimm, prosjektledelse

Lier kommune: Kjartan Askim, samfunnsplanlegger/prosjektansvarlig

Bilder i rapporten: Kommunikasjonsavdelingen i Lier kommune og Inger Bondevik Grimm (

Mange lokale ressurspersoner bidratt med informasjon og kommet med innspill: Marit Fjelltun (Landbrukskontoret), Ingebjørg Tofte (rådgiver miljø og samfunn, Lier kommune), Anders Hafskjold, Erik Hennem, Emil Moen, Gunnar Moen, Harald Buttedahl, Hans Solberg, Hans Erik Fuglerud, John Gunnar Swang, Simen Myhre, Ivar Sørby, Bjørnar Bjelland, Ragne Helene Justad Ravnsborg, Hans Kristian Bjørnstad Jensen, Jon Sand, Arne Kristoffer Sand, Halvard Mehren, Emilie Grytte Eikeland, Gry Løberg (Landbrukskontoret), Lier vgs, Anne Lene Malmer, Christian Anton Smedshaug (Agri Analyse), Anders Hørthe, Torill Helgerud, Sissel Slåttemark, ansatte i Meny, m.fl.

Oppdraget ble gjennomført i perioden mars til september 2020 og er en statusbeskrivelse basert på informasjon hentet fra kommunale, regionale og nasjonale rapporter, i tillegg til produsentene, samvirker, dagligvarekjedene, engrosleddene og relevante aktører i matnæringsverdikjeden sine egne nettsider, og gjennom møter og samtaler med primærproduksjonsleddet, med bøndene, med landbruksadministrasjonen i Lier kommune, samt informasjon hentet fra Norges Bondelag sin egen podkast "Landbrukspodden", som tar for seg mange relevante temaer for norsk landbruk status, utfordringer og fremtidsutsikter.

Innspill fra primærnæringsaktører inngår i kartleggingen. Rapporten tar således pulsen på hva aktørene innen landbruket i Lier i dag opplever at er status på den generelle driften, og innhenter noen av deres tanker på hva som er viktig for landbruksnæringen i tiden framover. Rapporten presenterer også noen forslag fra dagens samfunnsdebatt om hva mange mener kan være aktuelt å satse på i fremtidens landbruk.

Lier kommune består av et stort antall matprodusenter. Det er derfor viktig å presisere at tilbakemeldingene fra bransjesektoren i denne statusbeskrivelsen, kun representerer en liten brøkdel. Dog er det viktig å påpeke at representantene her tilhører en aktiv og engasjert gruppe aktører hva gjelder å være innovative og samfunnsengasjerte på vegne av landbruksnæringen.

Rapporten gir også en **oversikt over den sammensatte og komplekse verdikjeden som norsk matproduksjon er.** Derfor er det satt opp tabeller med oversikter på hvem matnæringen i Norge er, samt begreper knyttet til landbruk, og en delvis oversikt på hvem aktørene innen landbruk og landbruksrelaterte virksomheter er i dagens Lier kommune.

Landbruket påpekte et behov for å få mer og oppdatert talldokumentasjon. Dermed ble det av Agri Analyse høsten 2020 utarbeidet et bestillingsnotat, etter oppdrag fra Lier kommune. **Viktig tall og faktainformasjon** kan leses i bestillingsnotatet *Landbruket i Lier – status og utvikling*.

Foto: Inger Grimm

3. STATUS

95% av all maten vi spiser, kommer direkte eller indirekte fra jord

Vegetasjonen på jordkloden brukes til å dyrke mat, fôr, fibre, drivstoff og mange ulike medisinske produkter. Jorda i seg selv er også boplass for svært mange levende organismer, og huser ¼ av det totale biologiske mangfoldet. Jorda spiller en viktig rolle i karbonsyklusen på vår planet, og i tillegg oppbevarer og filtrerer jorda vann slik at vi blir mer motstandsdyktige mot flom og tørke.

LIERLANDBRUKET

Landbruket i Lier har trolig eksistert siden de første bosettingene i Norge. Flere av gårdene som driftes i dag, har dokumentert drift flere hundre år tilbake i tid. Enkelte kan vise til gårdsdrift i 12 – 13 generasjoner bakover. Lierbøndene har drevet jordbruk, beite, fangst og fiske i uminnelig tider, og gjør det fortsatt. Lierdalen er faktisk en av Norges mest mangfoldige landbruksproduksjons-kommuner, i tillegg til å være Norges største veksthuskommune er Lier kommune den nest største, etter Østre Toten, på totalt grønnsaksareal.

Lier kommune har 0,4 % av arealene med planteproduksjon i Norge.

Av jordbruksarealene i Lier kommunen brukes:

23 % til grønnsaker på friland (inkludert matkålrot og urter) og produksjon i veksthus.

3,2 % til frukt

3,1 % til bær

46 % til dyrking av grovfôr

25 % til korn.

Foto: Inger Grimm

Foto: Lier kommune

I 2019 var det følgende antall registrerte foretak i Lier:

- Planteproduksjon: 147
- Melkekyr: 6
- Ammekyr: 21
- Sau: 26 (med til sammen 3309 søyer)
- Hester over 3 år: 14
- Hester under 3 år: 4
- Slaktegris: 3
- Verpehøner: 3
- Slaktekyllinger: 1

13 % av foretakene med planteproduksjon har oppvarmede veksthus og drivbenker, noe som utgjør 20 % av arealene i landet totalt. Det gjør Lier til den største kommunen i landet på produksjon i veksthus.

Blant de som driver med jordbruksforetak i Lier kommune, er det størst andel som driver med grovfôrproduksjon. Siden år 2000 har det vært nedgang i antall foretak i alle planteproduksjonene.

I Lier gikk antall foretak med dyrket jord i drift ned 40 prosent i perioden 2000 til 2019.

Det er antall foretak med kornproduksjon som har gått ned mest, med en nedgang på 63 prosent siden 2000. Minst nedgang i prosent har det vært blant antall grovfôrprodusentene, med en nedgang på 38 prosent fra 2000 til 2019. Dyrket areal er omtrent det samme. Det vil si at færre foretak drifter større areal.

NATURGITTE FORHOLD I LIER

Naturgrunnlaget og jorda

Geologisk regnes området som en del av **Oslofeltet**. Den marine grensa ligger på ca 200 m.o.h

Det er stor variasjon i Liers naturgrunnlag, fra skrinne områder på Storsteinsfjell til lune og varmekjære dyrkede arealer og ravinedaler nede i dalen. Lier er en u-dal der isbreene har dannet landskapsformasjonene og over tid skapt det landskapet vi ser i dag. Derfor finnes det i Lier mange ulike jordarter, som deles inn etter dannelsesmåte, som:

- morenejord
- breelvavsetninger
- elveavsetninger
- havavsetninger
- torv
- forvittringsjord

Lier kommune har et areal på 301 km².

I syd har kommunen kystlinje mot Drammensfjorden som er omtrent 8km lang.

I nord er avgrensningen mot Holsfjorden.

Dalen er flat og preget av marine avsetninger.

Dalen er grønn og frodig med en allsidig landbruksnæring.

Åssidene stiger relativt bratt mot øst og vest opp mot høydeskogplataer på over 400m.o.h (Finnemarka).

Arealene mellom Tronstad og Lierbyen er preget av **ravinelandskap**.

Under siste istid var Lier dekket av is, noe flere breelvavsetninger viser. Tre slike avsetninger preger landskapet: den nordligste demmer opp Holsfjorden, de to sørligste ligger ved Meren og ved Egge/Lyngås

Lier ligger i grenseområdet mellom oseanisk og kontinentalt klima.

Middeltemperatur for kaldeste måned er -5°C, og for varmeste måned +17°C. Normal årsnedbør er 885mm.

Lierdalen er et av landets mest fruktbare områder.

Lokalklimatiske forhold og god bonitet gir grunnlag for en stor andel av Norges grønnsaks-, frukt- og jordbærproduksjon.

Skogen er den arealmessig viktigste naturtypen på landjorda i Lier.

Totalt skogkledd areal er ca 190.000 daa, eller 63 % av kommunens totalareal. Av dette regnes ca 180.000 daa som produktivt skogsareal. Det er 6 verneområder i kommunen. Disse utgjør ca 2100 daa og er vernet etter Naturvern loven.

Strukturendringer og målsettinger

I Landbruksrapporten fra 2012, ble det slått fast at strukturendringene i landbruket har medført til stadig flere **ledige landbruksbygg** på gårdene rundt omkring i kommunen. Utnyttelse av disse bygningene er et element i framtidig næringsutvikling på landbrukseiendommer. Lokalt i Lier vil det bli utarbeidet retningslinjer for alternativ bruk av ledige landbruksbygg. Et annet punkt i landbruksmeldinga fra 2012 var målsetting om å **opprettholde selvforsyningsgraden**. Det vil kreve en god og framtidsrettet måte å forvalte arealressursene på i forhold til befolkningsveksten i kommunen, som legger press på landbruksarealer i form av behov for arealer til utvikling av samferdselsformål og utbyggingsarealer til annen næring og boliger.

Skog og beite

Totalt skogareal i Lier er ca. 190 000 dekar fordelt på ca. 360 bruk. Største enkelteier er Staten ved Statskog Børresen med et totalareal på ca. 70 000 dekar. Skogbruket i Lier har mange viktige roller å ivareta. Produksjon av trevirke til **videreforedling**, skogens betydning i **klimatebatten** og skogen som en del av **friluftslivet**, kan nevnes. Skogen har også stor betydning for bevaring av naturmangfold og kulturverdier. Skogen gir også et bidrag som **beiteområde** for husdyrbesetninger, også i tilgrensende kommuner.

Husdyrbrukere med beiterett i Finnemarka bruker store arealer som husdyrbeite for storfe og sau. I 2011 var det 680 storfe og ca 6000 sau som beitet i dette skogsområdet. I Vestmarka var det 246 storfe og 3143 sau på beite.

Ved siden av tømmer bidrar utmarka med verdier i form av penger og opplevelser.

Oppsummert

Det drives i dag med svært god utnyttelse av så godt som alt tilgjengelige areal, på tross av at Lier landskapets geografi og topografi er svært arbeidskrevende. Lierprodusentene besitter stor kunnskap i det å dyrke klimaeffektivt på mangfoldig og svært ressurskrevende arealer. Til sammenligning med Vestfold store og flate dyrkningsarealer, klarer Liungene å dyrke en stor produksjon av mat på små arealer, skrå og bratte tomter med store høydeforskjeller og ulikt jordsmonn. Landbruket og hagebruket i Lier kommune er svært mangfoldig, med en stor variasjon produkter som grønnsaker, bær, frukt, urter, korn, gress, melk, honning og kjøtt. I tillegg har det de siste 20 årene vært en økende mengde lokale råvarer som er blitt og blir foredlet til høykvalitets nisjeprodukter.

Foto: Lier kommune

STATUS I KORTE TREKK

Kartleggingen av landbruk- og landbruksrelatert virksomhet er begrenset i omfang. Statusbeskrivelsen under baserer seg derfor i stor grad på innhenting og sammenstilling av eksisterende kunnskap. Her oppsummeres noen Lier-statusspørsmål i korte trekk.

Hvor står Lierlandbruket i dag?

Landbruket i Lier er preget av en mangfoldig og intensiv produksjon av trygg, sunn og smakfull mat.

Hvordan oppfattes Lierlandbruket i dag?

Grønn, ambisiøs, innovativ- og omstillingsvillig.

Hva er styrker og svakheter, – muligheter og trusler for Lierlandbruket?

Styrke: Et sterkt fagmiljø. Lier er Norges indrefilet hva gjelder jordsmonn, klima og dyrkningsforhold.

Svakhet: Landbruket er under press for nedbygging grunnet sin beliggenhet som et sentralt og attraktivt område for bolig- og næringsutbygging.

Hvem og hva er matnæringen i Lier?

Små og store driftsanlegg i primærnæringen landbruket, samt tilknyttet næringsvirksomheter som foredling, transport, logistikk, lagervirksomhet, omlastningsstasjoner, næringsmiddelindustrier, dagligvarebutikker, m.m

Hvilke unike ressurser og næringsverdier finnes her?

Jordkvalitet, klima og jordvanningsmuligheter på arealene gir svært gode produksjonsbetingelser.

Naturen – jorda, vann, elv, klima, mangfold

Landskapet – vakkert. En potensielt ettertraktet turistattraksjon?

Beliggenheten – svært sentralt

Kunnskap – om forvaltning av ressursene. Lier har et godt optimalisert, veldrevet landbruk.

Omstillingsvilje – landbruksprodusentene har vist seg å være omstillingsvillige og innovative for å tilpasse seg markedene og klimaendringene.

Hva produseres?

Skog, grønt (salater, urter, rotfrukter m.v), frukt, bær, melk, kjøtt (sau, storfe), korn, grovfôr og honning.

Det er i tillegg flere ulike type næringer i Lier med aktivitet og opplevelse knyttet til hest.

Kunnskap om landbruksteknologi og landbruksinnovasjoner. Eksempler:

Dampkammer som bekjemper ugress og sykdommer og erstatter sprøytemidler.

Landbruksroboten "Thorvald", utviklet av Ekeberg Myhre AS i Lier og Saga Robotics. Thorvald effektiviserer jordbærproduksjonen ved bruk av UV-lys som hindrer melduggsopp og reduserer dermed bruken av kjemisk plantevern. Roboten skal også kunne plukke bær i fremtiden.

Software systemet SoilMate Tracker, initiert av hagebruksprodusentene Anders Hørthe og Simen A.

Myhre sammen med systemingeniør Fredrik B. Trolsrud. handler om planlegging, sporingsdokumentasjon, arbeidsdokumentasjon og prognose for hagebruksnæringen, inkludert bær, grønnsaker, frukt og poteter.

Jordbær er verdens største kategori i «soft fruit», målt både i tonn og penger.

Lier er dyktige på jordbærproduksjon, men trues av import. Innovasjoner i måter å dyrke jordbær på, kan være en svært ettertraktet kompetanse i verdenssammenheng, og ny teknologi på dette området kan bli et spennende eksportprodukt.

Hva eksporteres?

Maten Lierlandbruket dyrker spises her i landet. Lierproduserte varer distribueres for det meste til den norske markedet på Østlandet.

Hva importeres?

Norge er i dag helt avhengig av import av mat. Omtrent 60 prosent av maten vi spiser her i landet importeres. To-tredeler av maten kommer fra EU. Lierlandbruket er i sterk konkurranse med økende import av tilsvarende produkter som produseres og dyrkes i Lier. Eksempelvis frukt og bær.

Lierlandbruket importerer blant annet utstyr, frø, kraftfor(soya), grovfôr, torv, jord, gjødsel, arbeidskraft til Norge. Årlig kommer til sammen omtrent 30-40 000 sesongarbeidere fra Polen, Ukraina, Vietnam til Norge for å jobbe.

Hva kan reise kortere?

Omtrent alle importpunktene i avsnittet over er det rom for at kan produseres her til lands. Dvs. mindre import av kjøtt, urter, grønnsaker, frukt og grønt. Lier kan kanskje utvikle flere lokale næringer for produksjon av frø, fôr, gjødsel og jord.

Er det rom for å erstatte importert arbeidskraft med sesongarbeidere bosatt i Norge? Koronaepidemien har reist spørsmål om det kanskje bør fokuseres mer på å opparbeide en nasjonal ressursbank med sesongarbeidere.

Mer Liermat i nærmiljøets dagligvarebutikker. Lierepler i stedet for langveis transporterte epler fra Vestlandet. I tillegg mener mange av Lierprodusentene at mye av de lokalproduserte ferskvareproduktene med fordel kunne hatt en mye kortere logistikk/reisevei fra gård til butikkutsalg.

Hva mer kan produseres lokalt?

Det etterspørres mer norskprodusert frukt og grønt fra statlig hold. Dette har økt i Lier de siste årene, men det er trolig mulig å utvide produksjonen ytterligere. I tillegg kan Lier satse på flere nye produkter, nye sorter og mer norske råvarer i føret til produksjonsdyr. Alternativ for proteinproduksjon kan for eksempel være produksjon av melormer. Mer vertikal dyrking, hydroponi og aquaponi, kan også være interessant å utforske mulighetene for som et bærekraftig alternativ.

Det samme gjelder potensialet for lokal produksjon av biokull, biogass og biogjødsel.

Det er også kommet et forslag om å etablere et lokalt slakteri i Lier.

Hvor mange sysselsatte er det i landbruket?

Lier har omtrent 650 årsverk i følge en kartlegging i 2018, gjennomført av Lier Bondelag og Buskerud og Omegn Gartnerforening. (se vedlegg side 45)

Hvor mye har Lier landbruket i omsetning årlig?

I følge 2018-kartlegging av Lier Bondelag og Buskerud og Omegn Gartnerforening omsetter landbruket (veksthus, grønnsaker på friland, husdyr og korn, frukt og bær) for drøye 700 millioner årlig. (vedlegg s.45)

Hva bør Lier satse på akkurat nå?

En gjennomgående tilbakemelding fra intervjuobjektene i kartleggingen er følgende prioriteringer på hva Lier må satse på akkurat nå:

- A. JORDVERN, som en ikke-fornybar ressurs og MATSIKKERHET. Dyrka og dyrkbar jord er nødvendig for å trygge matforsyningen på lang sikt.
- B. KULTURLANDSKAPET. Lierdalen gror igjen (alle dallavinene var før beitemark)
- C. LIERELVA. En kritisk viktig ressurs som må ivareta funksjonen som god vanningskilde for landbruket.
- D. FOLKA. Lierprodusentene er innovative og de tar vare på ressursene og jobber hardt for å holde hjulene i gang. Det er viktig at Lier løfter frem disse dyktige produsentene slik at de ser potensiale i fortsatt drift og virke i Lier.
- E. LANDBRUKSTEKNOLOGI. Det er mange innovative og kreative bønder i Lier som har utviklet, og som fortsatt jobber med å utvikle, gode løsninger for et bærekraftig landbruk. Lier besitter kompetanse og teknologi som minimerer kjemisk plantevern, som forbedrer produksjonen, gjør driften med effektiv og som prioriterer å legge til rette for at jorda og jordbruket i Lier skal kunne etterlates i en bedre stand for neste generasjon.

Foto: Lier kommune

Hva bør Lier satse på i fremtiden?

Fremtidens marked handler om mattrygghet, helse, dyrevelferd og en mer bærekraftig produksjon. Norsk mat er verdens tryggeste, og det vil kunne bli en etterspurt eksportvare i fremtiden.

- Prioritere jordvern
- Ta i bruk dyrkbar mark og enda mer beitemark
- Mer fremsnakk av Lierlandbruket. Planlegge en god kommunikasjonsplan og strategi – både internt og utadrettet
- Utvikle ny teknologi, ny produksjon og mer innovasjon
- Finne klimatiltak som i seg selv kan være en ny landbruksnæring
- Flere småskalaprodusenter
- Legge til rette for mer lokal utdanning og formidling av landbrukskunnskap
- Etablere et kompetansesenter for kurs, formidling og opplevelse
- Hjelp til landbruket for å utarbeide risikoanalyser og hjelp til å søke på diverse støtteordninger
- Legge til rette for mer entreprenørskap knyttet til landbruk.
- Egen veksthuslinje på Lier vgs
- Gründervirksomhet – løfte frem og legge til rette for gründervirksomhet
- Innovasjon og teknologi – forske på, utvikle og ta i bruk Agtech
- Mer mat til menneskemat, i stedet for at denne forringes til jordforbedring, kompostering og dyrefôr.
- Enda flere veksthus (med helårsdyrking innendørs)
- Utforske mulighetene for mer vertikal dyrking, hydroponi og aquaponi
- Flere lokal gjenvinningsaktører som oppsirkulerer landbruksavfallet.
- Flere nisjeprodukter og lokalmat-satsning
- Mer kortreist turisme, landbruksbasertreiseliv og nisjeopplevelser

4. RINGVIRKNINGER OG VERDISKAPNING

Å bevare jordbruksproduksjonen i Lier er viktig for å bevare både matproduksjon og sysselsetting i området. Matindustrien er den største fastlandsindustrien i Norge og sysselsetter nesten 50 000 personer i bedrifter spredt over hele landet. Det meste av matindustrien er fullstendig avhengig av norske råvarer fra jordbruk, fiske og havbruk. Det regnes som lite sannsynlig at industrien vil importere billige råvarer for å foredle dem dyrt i Norge, da det vil heller lønne seg å importere ferdigvarer. (Hillestad og Smedshaug, 2013).

I 2019 var det ifølge tall fra SSB registrert **11 virksomheter med produksjon av nærings- og nytelsesmidler** i Lier kommune med til sammen 353 ansatte (SSB, 2020). Den største bedriften er Bama Industris salatfabrikk på Lierstranda med over 200 ansatte. Næringsmiddelindustrien utgjør 10 prosent av industriforetakene i Lier og 20 prosent av sysselsatte i industrien i 2019.

Til sammen utgjør sysselsatte i primærnæringene sammen med sysselsatte i næringsmiddelindustri og trelast- og trevareindustrien 643 ifølge tall fra SSB. Den største andelen er sysselsatt i næringsmiddelindustrien med 353 sysselsatte foran **jordbruket som sysselsetter 252**.

Antall sysselsatte er hentet fra SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk. Det er flere svakheter ved å bruke disse tallene, men det er det vi har tilgjengelig for å finne sysselsatte i primærnæringen og de tilhørende industrier. Den største svakheten er at antall sysselsatte telles i uke 47. Det vil si at det er kun de som har arbeid i denne uken som registreres. Sesongarbeidere i jordbruk og skogbruk vil dermed ikke bli talt så sant de ikke fortsatt jobber ut i november.

Landbruket genererer arbeidsplasser i mange bransjer. Noen eksempler på dette er virksomheter for emballering, pakking, produktdesign, emballasje, lagring, transport, utsalg, gjenvinning m.v.

RINGVIRKNINGSANALYSEN 2018

<https://www.landbruk.no/samvirke/landbrukssamvirkene-skaper-ringvirkninger-verdiskaping-syssettnig-hele-landet/>

På vegne av Norsk Landbrukssamvirke lagde Samfunnsøkonomisk Analyse en analyse i 2018 som tok for seg ringvirkningene av store deler av norsk matindustri. Analysen viste at landbrukssamvirkene var en viktig bidragsyter til sysselsetting og verdiskaping over hele landet. I ringvirkningsanalysen så de ikke bare på det som skjer i landbrukssamvirkene, men også alt det som skjer rundt – fordi landbrukssamvirkene finnes. Både bønder og samvirker skaper ringvirkninger der de er. Som ringer i vann åpner mulighetene seg for annen drift i lokalsamfunnene.

Analysen fra 2018 skiller mellom direkte og indirekte virkninger.

De **direkte** virkningene er de som er ansatt i landbrukssamvirkene og den verdiskapingen som bedriften skaper. (Eksempel: for Tine betyr det den meieriansatte og verdien de skaper i meieriene sine ved å gjøre om melk til yoghurt, ost eller melk i kartong.)

De **indirekte** virkningene er de virkningene som skapes av at landbrukssamvirkene finnes.

De skapes av de som leverer varer og tjenester inn til landbrukssamvirkene. Det kan være alt fra bønder til IT-konsulenter eller entreprenører. Andre indirekte virkninger er de ringvirkningene som skapes av at alle arbeidstakerne får lønn og bruker lønnen sin på å handle i dagligvarebutikken, hos frisøren eller i den lokale restauranten.

Tallene i analysen fra 2018 viser at **verdiskaping i landbrukssamvirkene firedobler seg** når man tar med ringvirkningene. Landbrukssamvirkene skaper verdier langt utover sin egen verdiskaping.

I gjennomsnitt skaper **et årsverk i landbrukssamvirkene grobunn for totalt 6 årsverk**. Det kan være én rørlegger, én frisør, én butikkarbeider, én lærer, og én regnskapsfører. Dette viser hvor viktig det er med en bondeid industri som er tilstede i hele landet.

Analysen viste at sysselsettingen i øvrig industri hadde gått ned med 9500 personer de siste fem årene, mens **sysselsettingen i matindustrien hadde økt med 3600 personer**.

Landbruket blir ofte omtalt som en kostnad for samfunnet. Analysen viste at det ikke stemte.

Når de summerte opp tallene for hele landet så de at ringvirkningseffektene av landbrukssamvirkene kom på hele 11 milliarder kroner i skatter og avgifter. Samfunnsøkonomisk Analyse beregnet andelen av landbruksstøtte som kunne knyttes til bønder som leverer til landbrukssamvirkene var omtrent 10 milliarder kroner. Dette ga altså en **nettogevinst til staten på 1 milliard kroner**.

En samlet landbruksnæring la frem en rapport som viste at omsetningsverdien fra landbruket i Norge kan økes fra 230 til 650 milliarder i 2050. Med dette bakteppet, kan det trygt slås fast at en fortsatt sysselsetting i landbruksnæringen i Lier vil være økonomisk viktig, også i fremtiden.

Foto: Inger Grimm

Foto: Inger Grimm

5. UTFORDRINGER

Fra Landbruksplanen 2012:

Lier er en av de største kommunene på veksthusproduksjon i Norge, med over 200 daa veksthusareal. Store produksjoner i Lier er agurk, salat, urter og blomster. Usikre framtidsutsikter i forhold til marked, økonomi og oppvarming gjør at flere gartnerier, spesielt med grønnsaksproduksjon, nå velger å legge ned. Dette er en generell trend over hele landet. Arealene opprettholdes på landsbasis, men antall produsenter er redusert med vel en tredjedel siden 1999. Denne utviklingen gjør seg også gjeldene i Lier.

I tillegg til generell samfunnsutvikling, bidrar også utviklingstrekk innen landbruket til økende nedbygging. Svak lønnsomhet og usikre rammebetingelser i landbruket kombinert med gode priser ved omdisponering av dyrket mark til nedbygging, gjør at flere grunneiere er positive, og i mange tilfeller tar initiativ, til nedbygging av arealer.

Et annet argument som ofte brukes for å tillate nedbygging av dyrket mark er at nye dyrkingsarealer kan tas i bruk. Sannheten er at kvaliteten på disse arealene sjelden holde mål til å dyrke matkorn, poteter, frukt/bær og grønnsaker. Det tar svært lang tid å oppnå den kvaliteten som gammel kulturjord har på nye dyrkingsområder. Den beste jorda er allerede dyrket opp.

Ungskogpleie og god skogskjøtsel har fortsatt stort fokus i den kommunale skogforvaltningen.

6. OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER

Lier kommune har en stor andel aktører i en jordbruksbasert verdikjede på råvareproduksjonsnivå. I tillegg er det, i og utenfor kommunegrensa, en rekke leverandører av varer og tjenester som er tilknyttet verdikjeden. Matprodusentene og den tilhørende matindustrien i Lier drifter sine virksomheter godt ut ifra dagens naturgitte forutsetninger og rammer. Det er likevel rom for utbedringer og et potensiale for å øke produksjon, starte ny type produksjon og industri, utvide kapasitet på kjølelager, og drive med fortsatt og mer forskning og nyskapning.

Kartleggingsarbeidet som ligger til grunn for rapporten har vist at følgende områder vil være viktige i tiden fremover og det er spennende mulighetsrom knyttet til videre utvikling:

A.

Fokus på å bevare uerstattelig jord – matjord, dyrka- og dyrkbar jord.

Den beste jorda er allerede dyrket opp eller bygd ned. Lier besitter et av de beste jordbruksarealene her i landet. Grunnet sin sentrale beliggenhet vil denne dyrka- og dyrkbare jorda være under sterkt utbyggingspress, også i tiden fremover.

B.

Trygge rammer.

Matprodusentene blir presset på mange hold. Det blir stadig vanskeligere å produsere landbruksråvarer, med priskriger, uforutsigbare avtaler, klimaendringene og generell svak lønnsomhet. Landbruket og matproduksjon omfatter naturgitte-, agronomiske-, økonomiske- og politiske rammebetingelser. Der det er mulig bør det jobbes for større forutsigbarhet knyttet til rammebetingelser.

C.

Stabilitet og utvikling.

Det pågår en utviklingen med færre og stadig større driftsenheter, og økt bruk av jordleie.

Det er viktig at Lier kommune bidrar til at landbruk og landbruksrelatert næring kan ha fortsatt drift og framdrift, i tillegg til å legge til rette for at næringen utvikler seg og dermed kan skape ytterligere arbeidsplasser i kommunen. Møteplasser, kursing og bistand til søknadsskriving kan være med på å bidra til at det oppstår potensielle nye konstellasjoner, nye samarbeid, nytenkning, utvikling, nye investorer, nye arbeidsplasser og generelt mer verdiskapning.

D.

Rekruttering.

Lierlandbruket er i likhet med hele landet, sårbart med tanke på generasjonsskifte og rekruttering. Det vil være fornuftig å jobbe videre med å få på plass lokal videregående- og eventuelt høyere utdanning innenfor hagebruk og landbruksteknologi. Nye løsninger for organisering og drift av utdanningsløpet bør vurderes.

E.

Lier matklynge og strategisk matprofil

Lier er en nasjonalt viktig hagebrukskommune og er med det en svært god kandidat til å ta en nasjonal posisjon som Norges "Frukt & Grønt Matfat". Et nasjonalt matsenter for landbrukskompetanse, forskning og formidling, i tillegg til salg og profilering av Lier-Mat, ville kunne løfte Lier som landbruksaktør i lokalt, regionalt, nasjonalt og kanskje til og med, internasjonalt. Klyngen vil representere Lierprodusentene og kompetansebedrifter innen landbruk, og kan være en inspirasjon til etablering av nye, grønne arbeidsplasser innen landbruksteknologi.

Det er mye i Lier å være stolt av når det gjelder produksjon av mat, og dette bør deles med forbrukerne!

Foto: Inger Grimm

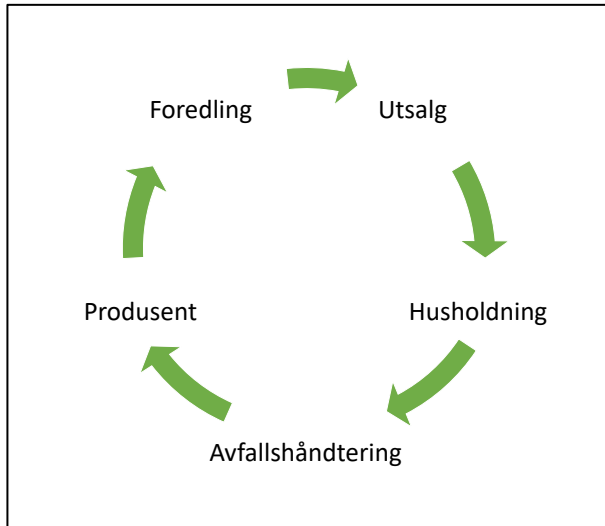
OPPSUMMERING

Matnæringen i Lier kommune er svært betydningsfull, med mangfoldig og intensiv produksjon. Jordkvalitet, klima og jordvanningsmuligheter på arealene gir svært gode produksjonsbetingelser. Lier er en betydelig landbrukskommune i nasjonal sammenheng. Derfor er det viktig at man ivaretar kildene til at matnæringen kan fortsette med like stor produksjon, eller utvides. Det betyr at matjord ikke må bygges ned, at Glitrevannet med svært god vannkvalitet fortsatt vernes, at Lierelva får minimalt med forurensning og at man hegger om det svært så produktive primærnæringslivet i Lier kommune.

DEL 2

7. HVEM ER MATNÆRINGA?

Oversikt aktører i matnæringen

Under her er det gjort et forsøk på å lage en listeoversikt på den komplekse verdikjeden og aktørbildet som Lierlandbruket forholder seg til. Denne oversikten er garantert **ufullstendig**, men den gir en pekepinn på de hvem viktigste nasjonale og lokale aktører som landbruket- og landbruksrelaterte virksomheter i Lier kommune forholder seg til. I tillegg er det mange andre næringsvirksomhet knyttet til matproduksjon som ikke er tatt med her av den grunn at kartleggingens omfang var begrenset. Eksempelvis er mange utstyrleverandører, verksteder, salgsapparat, restauranter, m.v utelatt her.

LIER	LANDBRUKET I LIER PRODUSERER FØLGENDE:
Bær	Jordbær, bringebær, solbær, moreller, rips, kirsebær, stikkelsbær, aroniabær, hyllebær og hylleblomst
Frukt	Eple, plomme, pære
Grønnsaker Urter	Poteter, chioggiabeter, gule beten, blomkål, hodekål, purre, vårløk, gresskar, salat(romanesco, hjertesalat, isbergsalat, lollo, crisp, rucola, spinat), rødkål, rødbeter, rosenkål, agurk, brokkoli, sellerirot, stangselleri, squash, kinakål, tomater og paprika, urter (basilikum, estragon, kjørvel, koriander, mynte, oregano, rosmarin, salvie, sitronmelisse, lavendel, merian, peppermynte, sitrontimian, brønnkarse, bimi, gressløk, dill, peppermynte, bladpersille, brokolini
Husdyr kjøtt	Storfe, gris, geit, sau, kylling
Korn	Vår- og høstveten, rug- og rughveter, bygg, havre, oljevekster, engfrø, erter og bønner
Gress/grovfôr	Beite og slått
Melk	
Honning	Pollinering av bær og frukt

Liste over **NOEN** av produsentene i Lier kommune

Frukt (8)		Kjøttfe (7)	
Bær (9)		Sau (13)	
Grønnsaker (24+)		Korn (10)	
Honning (4)		Agurk (3)	
Melkeku (5)		Salat (4)	
Grovfor (20)		Hest (2)	

ORGNAMN	HVA
PER GUSTAVS HONNINGPRODUKSJON OLSEN	honning
WOLF INDUSTRIER	honning
ASAKSKOGEN BIRØKT AS	honning
NILS BERTHEL KVINDE	honning
SJÅSTAD GÅRD BO OG OMSORGSJEM JON ARNE SAND	Sau
ANITA MYHRE	bringeber, sau, grovfor
OLSEN GUSTAV	sau
JENS HAUGER	sau, grovfor
ERNA HØILI	sau, grovfor
SVERE PÅL	sau, grovfor
BAUMANN ANDERS	sau, grovfor
ARNE CHRISTOFFER SAND	sau, grovfor
LØBERG'S MANIMAL	sau, hest
MARIUS BERG MEHREN	sau, grovfor
GURANDSRUD ØIVIND	sau, grovfor
SIGMUND WAALER RØED	sau, grovfor
DAG TORE DRAG	sau, grovfor
TORE STOKKE	Jordbær og grønnsaker
HØRTE GÅRD ANDERS HØRTE	Grønnsaker friland, div. salat
TERJE NÆRSTAD	Grønnsaker friland, div. salat
GILHUS GÅRD V/RAGNE HELENE RAVNSBORG	grønnsaker friland, gårdsbutikk (Grøntbua)
EKEBERG MYHRENE AS	jordbær, grønnsaker friland
HØRTE GÅRD AS	Grønnsaker friland
SMAKSRIKET AS	Grønnsaker friland
OSMUND NØLAND	grønnsaker friland
ERIKSRUD VIDAR	grønnsaker friland
SKUI TRYGVE	grønnsaker

BJARNE FUGLERUD	grønnsaker og blomster i veksthus
SØRUM BRØDRENE GARTNERI DA	grønnsaker friland
PER CHR GRIMSRUD	grønnsaker friland
HELGE JUSTAD	grønnsaker friland
LIER GRØNT AS	grønnsaker friland
TEAM HOLMEN V/ANDERS HOLMEN	grønnsaker friland
KIKUT GARTNERI AS	Grønnsaker friland og i veksthus
HUSEBY GÅRD DA	grønnsaker friland
SANDAKER GARTNERI AS	Veksthus. Frukt og grønnsaker
HOLSFJORD PRODUKTER DA	Grønnsaker friland og bringebær
O. ESPEDAL HANDELSGARTNERI AS	grønnsaker i veksthus
HAFSKJOLD AS	grønnsaker i veksthus
KORTNES GARTNERI AS	grønnsaker og blomster i veksthus
TUVERUD GÅRD HELGE HEEN	purre
OLE MARIO GULLIKSRUD	melkeku
TVETEN GUNNAR	melkeku
NILS-OLAV KOPPERGÅRD GRØSTAD	melkeku
JØRGEN J. MAHLE DAHLGREN	melkeku, grovfor
MOEN GUNNAR	Melkeku, grovfor
HANS K BJØRNSTAD JENSEN	agurk i veksthus, frukt
MYRHAUG GARTNERI DA	agurk i veksthus, frukt
UTENGA AS	agurk i veksthus
MARTIN SKAUGEN	korn
LØVÅSDAL LANDBRUK	korn
HAARBERG PER	korn
SOLBERG HANS	korn
GUTTORM GILHUUS	korn
TREFFEN ARNE	korn
ALFRED SØRUM	korn, poteter
SVERRE HARTVIG RENSKAUG	korn
PER-ERIK GRAVDAL	korn, hest
OLE HERMAN FJELLTUN	korn
ANS MYHRVOLD & SØNN	salat
SØREN HELMEN HASKOLL GARTNERI DA	salat i veksthus
HAFSKJOLD GÅRD HELMEN	salat i veksthus
HANS ERIK FUGLERUD	krydder og salat i veksthus, korn
ØDEGAARD NILS RAGNAR	grovfor
HENNUM NILS RAGNAR	grovfor
GILHUUS OLE RUDOLF	Frukt
EGGE FRUKT OG BÆR AS	Jordbær, druer, epler, drikkevarer
FRØYLAND CHARLOTTE	frukt
BUTTEDAHL HARALD OSKAR	Frukt

GRETHE SØRSDAL SWIFT	frukt, juletrær, gårdsbutikk
SØRNES KNUT EILERT	frukt
GRETHE BERGFLØDT SYLLING	frukt
ROLV ERIKSRUD JR.	frukt, bær og grønnsaker på friland
BÆRGÅRDEN ØSTRE ENGER	Bær
BÆRGÅRDEN AS	div. bær
SIMEN A. MYHRENE	jordbær, moreller, grønnsaker
JO ENGEN	jordbær, blåbær, grønnsaker
FINSRUD ALF ERIK	storfe, grovfor
RIIS SKOG OG LANDBRUK	kjøttfe, jordbær, grovfor
KNUT BIRKELAND	husdyr, grovfor
SOLBERG GÅRD OLE KRISTIAN SYLLING	kjøttfe, grovfor
AASLAND JAN HENRIK	kjøttfe, grovfor
HELGERUD GÅRD DA	kjøttfe, grovfor
LIERKALV DA	kjøttfe, grovfor
KRAFT GÅRD CARINA BRECKE BRENDEN	hest, grovfor
STALL LINDSTAD PER CHRISTER H. BÆRØ	hest, grovfor

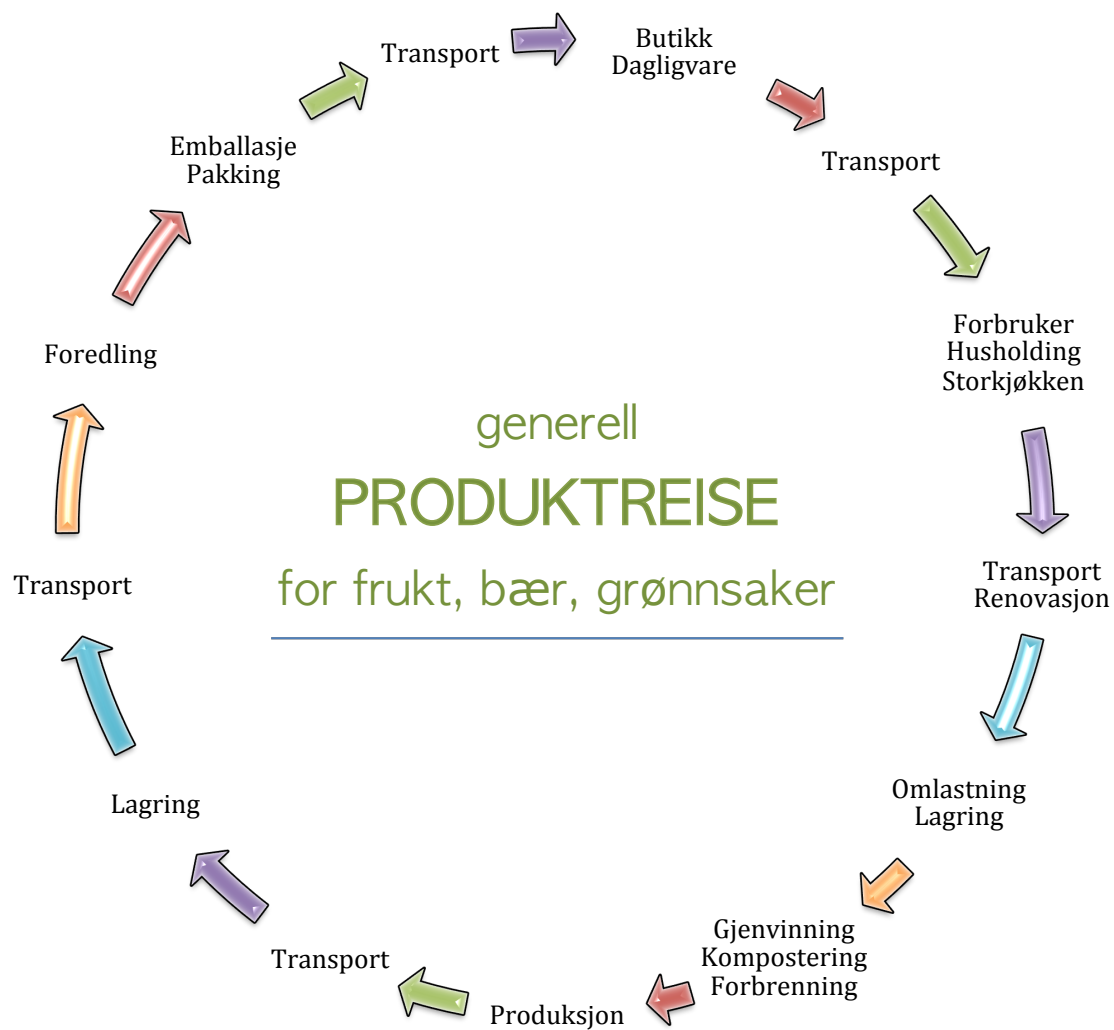

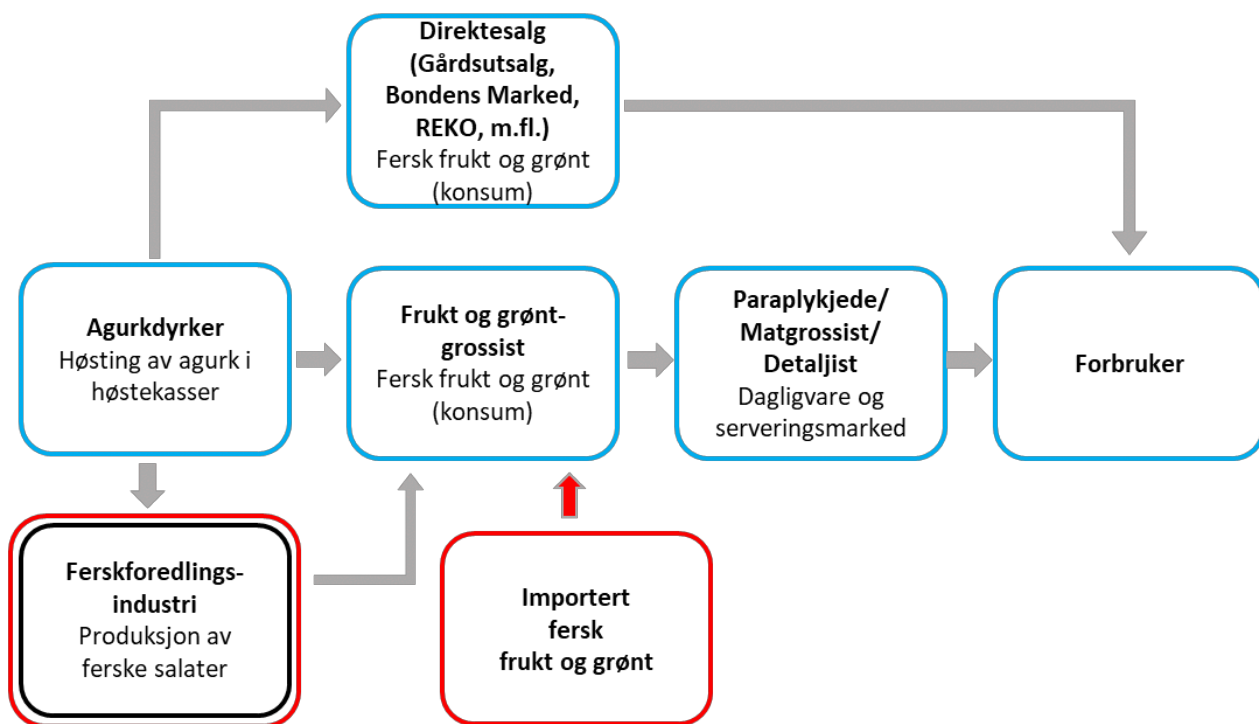
Foto: Lier kommune

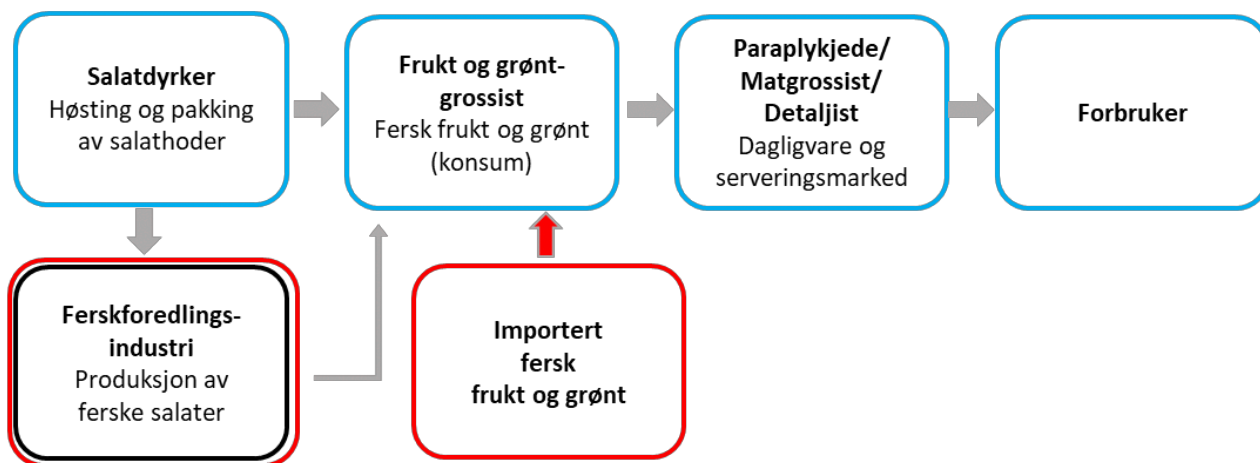

VARESTRØMMER OG PRODUKTREISER

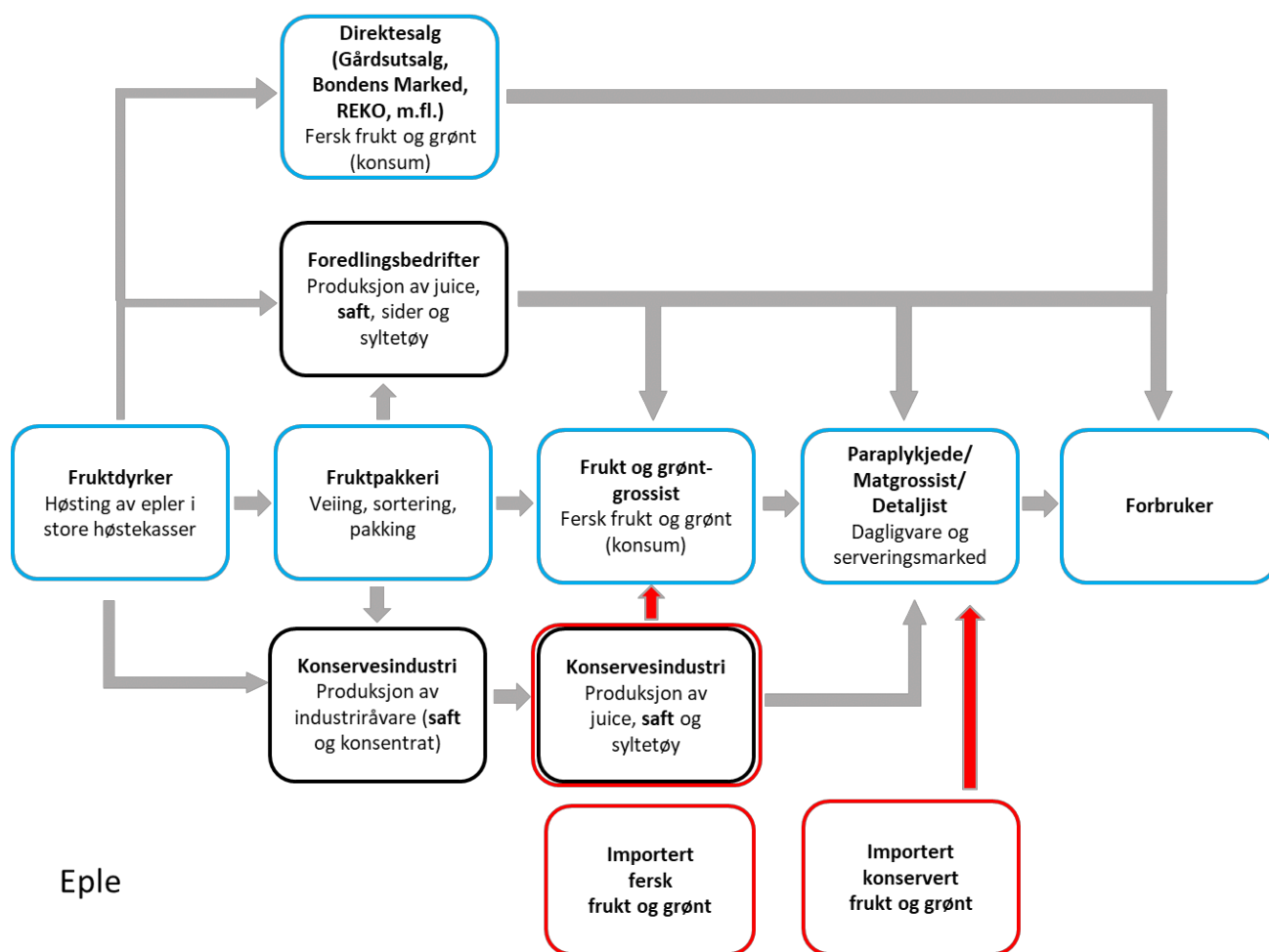

Illustrasjon over er hentet fra rapporten Grøntsektoren mot 2035 og viser et eksempel på agurks varestrøm i verdikjeden

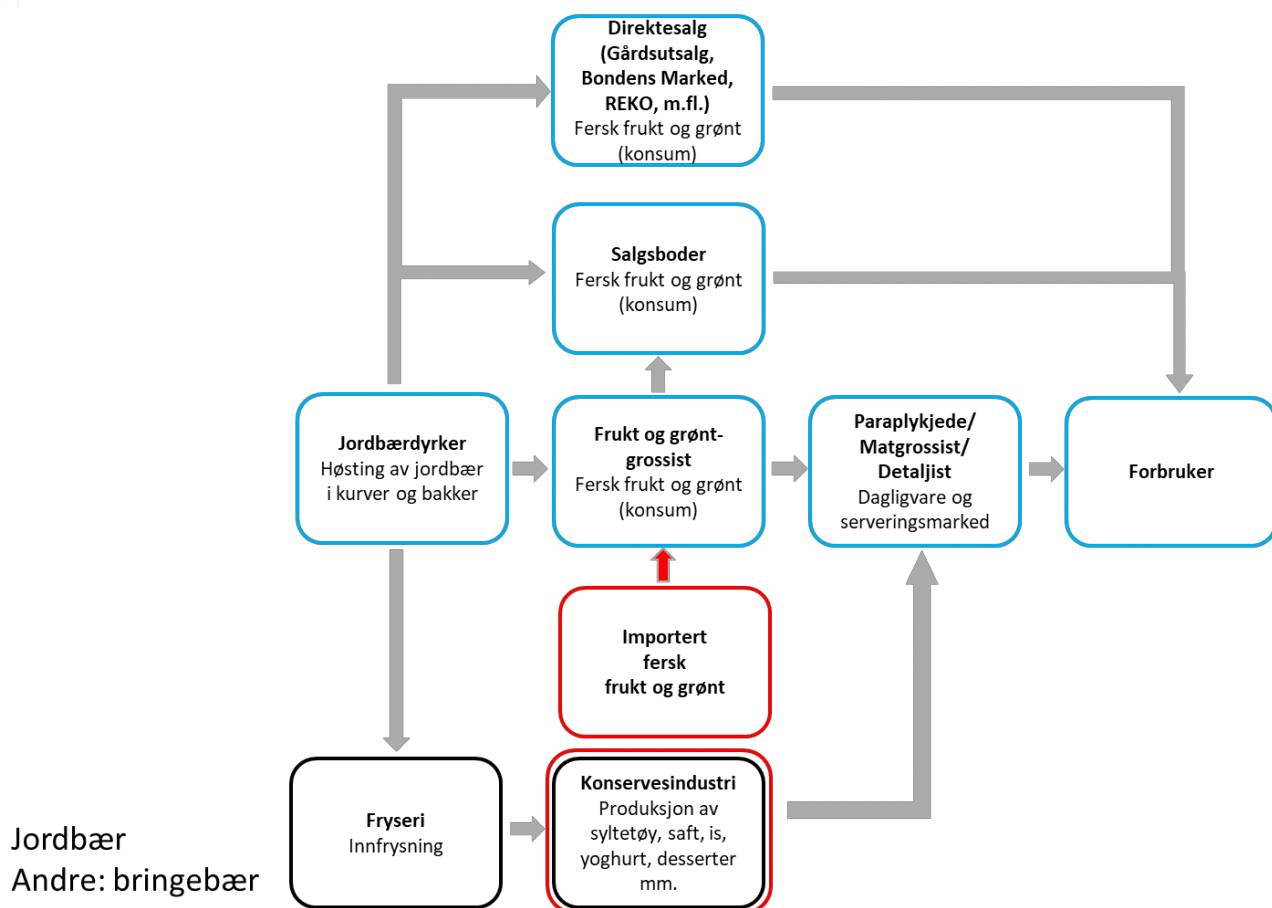
Illustrasjon over er hentet fra rapporten Grøntsektoren mot 2035 og viser et eksempel varestrøm for salat

Illustrasjon over er hentet fra rapporten Grøntsektoren mot 2035 og viser et eksempel varestrøm for eple

Illustrasjon over er hentet fra rapporten Grøntsektoren mot 2035 og viser et eksempel varestrøm for jordbær og bringebær.

Foto: Inger Grimm

AKTØRER I MATNÆRINGEN, LOKALT OG NASJONALT.

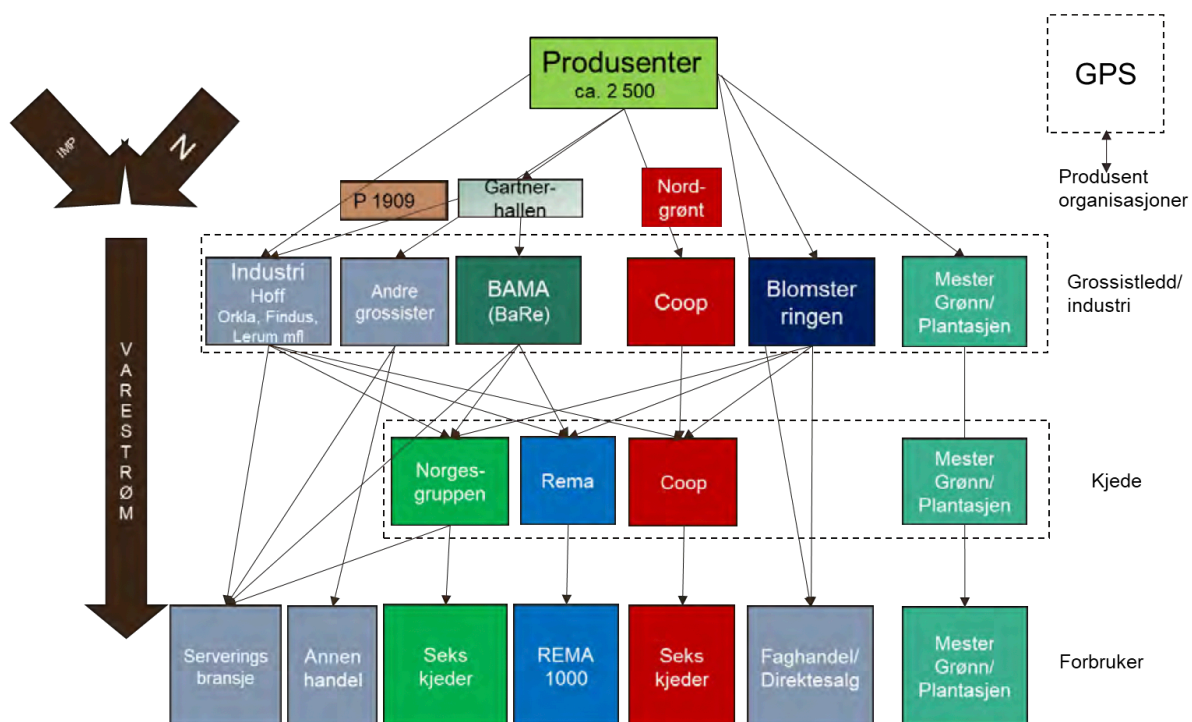
1. NORSK NÆRINGSMIDDELINDUSTRI
2. DAGLIGVAREKJEDER
3. ENGROS OG FOREDLING
4. TRANSPORT OG LOGISTIKK, Distribusjonsleddene
5. LOKALE AKTØRER
6. SAMVIRKER
7. AKTØRER INNEN UTSALG AV MATVARER
8. KOMMUNE, FYLKE, RÅD, FORBUND, LAG OG FORENINGER
9. PRODUKTMERKING

1. NORSK NÆRINGSMIDDELINDUSTRI

Produksjon og bearbeiding av matvarer er Norges største industrinæring.

Om lag 20 % (2015) av alle industriansatte jobber i næringsmiddelindustrien.

Den bidra med 17 % av industriens samlede verdiskaping, og investeringene innenfor denne næringen har økt de siste årene. Også i europeisk sammenheng utgjør næringsmiddelindustrien i Norge en stor andel av industrien, målt i sysselsetting.

Illustrasjon over er hentet fra rapporten Grøntsektoren mot 2035 som viser et overordnet bilde av de viktigste varestrømmene i grøntsektoren med sentrale aktører.

2. DAGLIGVAREKJEDER

3 store dagligvarekjeder deler markedet i Norge

NorgesGruppen	kjernevirksomheten er engros- og detaljvirksomhet innenfor daglige forbruksvarer i hele verdikjeden – fra innkjøp og produksjon, via distribusjon, til handlekurv. Har butikkene Meny, Kiwi, Spar og Joker. Markedsandel: 41,2 %
Coop	Norges nest største dagligvareaktør. 1127 butikker, 5 343 ansatte i Coop Norge konsern, over 28 000 medarbeiderne i hele Coop og snart 1,8 millioner medeiere Butikker: Obs, Mega, Prix, Marked, Extra, Matkroken Markedsandel: 29,7 %
Rema 1000	Eid av Reitangruppen. Markedsandel: 24 %

Foto: Lier kommune

3. TRANSPORT OG LOGISTIKK

ASKO	Norges største grossist med rundt 600 lastebiler leverer dagligvarer til NorgesGruppens kjeder. Omfatter 13 regionale ASKO-selskap, 9 Storcash-butikker for proffmarkedet, sentrallagre og samlastingsterminal på Vestby i Akershus.
REMA distribusjon	Distribunaler: Bergen Narvik, Østlandet, Stavanger, Trondheim, Kristiansand,
Coop Norge Logistikk og Transport	Coop Norge Logistikk sørger sammen med Coop Norge Transport AS for vareforsyning til butikker over hele landet.
Coop Lager	Gardermoen, og Langhus, samt regionale lager i Bergen, Trondheim, Tromsø og Stavanger.
XO-transport AS	Lier basert aktør. Transport og gjenvinning. Håndterer landbruksplast (rundballer, gjødselsekker og duker)
Termoexpress	Spesialist på veitransport med kjøøl/frys og varme gods. Tilbyr transport med kjøøl/frys/varme i hele Norge med faste ruter sør for Trondheim.
BAMA-logistikk	BAMA Logistikk AS er et selskap i BAMA Gruppen AS med ansvar for å tilby effektiv transport med ekspertise på termokjøring. Selskapet omsetter for ca 220 mill (2019). Datterselskapet Sandvik Transport AS drifter bilflåten og sjåførene og har ca 65 % av kjøringen. Lokalisert på Nyland i Oslo.
Litra	Litra Termo er landets største aktør innen frakt av kjøttråvarer på landevei. Vi transporterer alle slags næringsmidler: for eksempel frukt, grønnsaker, planter, nedkjølt, fryst eller tørrvarer.
Engelund Termofrakt AS	Spesialisert innen temperaturregulert gods. Transportselskap som har både Semi og skap biler for lang- og nærtransport. Vi har i tillegg distribusjonsbiler som går på ruter i Østlandet.

Foto: Lier kommune

4. ENGROS OG FOREDLING

BAMA	Står for 70% av frukt- og grønt-omsetningen i Norge og har leverandører på alle kontinenter, med rundt 17 000 kunder i Norge. 31% norske varer, 69% utenlandske varer. Eid av 3 store aktører: NorgesGruppen 45,54%, REMA 19,8% og Banan AS 33,66%
Gartnerhallen SA	Gartnerhallen SA er Norges største aktør innen produksjon av frukt, bær, grønnsaker og potet, og eies per i dag av 1030 frukt- og grøntprodusenter. Gjennom et sterkt fagmiljø, markedsføring, innovasjon, produktutvikling, produksjonsplanlegging og kvalitetsarbeid bidrar Gartnerhallen til lønnsomhet for frukt- og grøntprodusentene, samtidig som forbrukerne får tilgang til norskproduserte kvalitetsprodukter hele året. Gartnerhallen samarbeider med de store markedsaktørene i grøntnæringen i Norge – både industri, distribusjon, dagligvare og storhusholdning.
	* BAMA og Gartnerhallen samarbeider om prisingen i markedet til sine dagligvarekjeder
Nordgrønt SA	Datterselskap av Coop. Samarbeidsorganisasjon mellom Coop Handel AS og norske leverandører av frukt, bær, grønnsaker og potet.
Findus	er en del av Nomad Foods Ltd. Som er Europas ledende selskap innen ferskfryst mat. Findus Norge AS har ca. 250 ansatte. Findus har to fabrikker (Tønsberg og Larvik) og jobber gjennom fire salgskanaler; Dagligvare, Private Label, Foodservice og Industri. Mer enn 80% av maten Findus leverer er kortreist mat produsert i Norge.
ORKLA industri	Et av Norges største børsnoterte selskaper. En ledende leverandør av merkevarer til dagligvarehandel, storhusholdning, faghandel, apotek og bakerimarkedet med Norden, Baltikum og utvalgte land i Sentral-Europa som hovedmarkeder. Merkevarevirksomhet består av forretningsområdene Orkla Foods, Orkla Confectionery & Snacks, Orkla Care og Orkla Food Ingredients. Samt forretningsområdet Orkla Consumer & Financial Investments, som består av Consumer Investments og Industrial & Financial Investments. Omsetning: NOK 33,2 mrd. (2015) Kjente merker: TORO, Idun, Gradosa
Norrek Dypfryst AS	Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker. Produksjon, blanding og nedfrysning av grønnsaker, bær og frukt. Har ca 75 ansatte totalt, fordelt på fabrikkene på Hegdal og i Helgeroa.
Nærbakst	Har bakerier og samarbeidende bakerier over hele landet. Bakeriene er tidligere familiebedrifter med lange tradisjoner i sitt lokalmiljø.
Norgescatering AS	Norgescatering AS, Cater Lagerutsalg og French Bakery. Ligger i Lier.

5. LOKALE AKTØRER OG ARRANGEMENTER I LIER

Norgro	et landsdekkende salgsselskap for yrkesdyrkermarkedet innen hagebruk, med avdeling i Lier. Viktigste produktgrupper er grønnsaksfrø, stikk-løk, settepotet, bærplanter, blomsterfrø/småplanter, samt gjødsel og øvrige driftsmidler med tilhørende kompetanse innen hvert produktområde. https://www.norgro.no
KA- lager	Kontrollert Atmosfære Lager Lier AS Org nr 982 078 261. Vestsidenveien 9 C, 3403 Lier
Lier Frukt og Grønt AS	varehotell og engrosomsetning. I alt 1500 m2 hvorav 780 m2 er fordelt på i alt 1 fryserom og 10 kjølerom fra 25 m2 til 190 m2, hvor vi kan variere temperaturen individuelt. Det er eget rom for varesortering samt ekspedisjonslokale med tilhørende kontorfasiliteter.
Fellespakkeriet	tjenestene sortering, pakking, emballasjeinnkjøp, produktutvikling, rådgivning, markedstilpasning, salg etc. Til flest mulig av distriktets produsenter av frukt, bær og grønnsaker. I hovedsesongen er det ca. 35 personer ansatt på engasjement for pakking. Har ledig kapasitet for pakking igjennom vinterhalvåret og kan skaffe arbeidskraft etter behov for kunder. Fellespakkeriets samarbeidspartnere http://www.synnove.no http://www.finngustavsen.no

	http://www.scanpack.no http://www.eggegaard.no https://www.vpkpeterson.com/no-en https://www.bama.no http://www.lexit.no http://www.gartnerhallen.no http://www.greefa.nl http://www.mpack.no http://www.dyregaard.no http://www.bokken.no http://www.eurofrukt.no
Nærbakst	Har bakerier og samarbeidende bakerier over hele landet. Bakeriene er tidligere familiebedrifter med lange tradisjoner i sitt lokalmiljø. Tranby. 140 ansatte.
Cater	Cater er en fullsortimentsgrossist til storhusholdningsbransjen i Buskerud, Nordre Vestfold, Akershus, Oslo, Østfold, Hedmark og Oppland. Leverer varer engros til alle typer storkjøkken i alle bransjer; Kantiner, catering, institusjoner, hotell, spesialutsalg, restauranter, cafeér, gatekjøkken, kiosker, sykehjem, barnehager/SFO, sykehjem o.s.v.
Harlem Foods Harlemgruppen	Harlemgruppen er et rendyrket handelshus som opererer på det internasjonale markedet med kjøp og salg av råvarer fra hele verden. Vi tilbyr spisskompetanse innenfor råvaresektoren og håndterer årlig 300.000 tonn råvarer.
Automatpack AS	Et selskap i Harlem gruppen. Tilbyr pakking, lager, rådgivning og produktutvikling. Har per i dag 12 produksjonslinjer og et helautomatisert lager med 6000 palleplasser. Gjellebekkstubben 12, 3420 Lierskogen
Läntmannen Unibake	Høsten 2020 startet produksjonen opp i et nytt, moderne håndverksbakeri i Lier. Her produseres det hvetebakst, brød og mange andre smakfulle bakervarer. Med to bakerier i Norge, er produktene i stor grad også norskprodusert. Läntmannen Unibake har nylig kjøpt opp French Bakery
Marihøna Gårdsbakeri	Kafe og bakeri, med egen steinovn. Søtbakst: solskinnsboller, kanelsnurrer, bærkake, rosinboller og hveteboller Brød: flere forskjellige typer bakt på svedjerug, surdeigsbrød, fransk landbrød Pizza: med forskjellige smaker og deilig tilbehør. Vi har også glutenfri pizzabunn. Sesongbakst: tørre julekaker, julekake m/eller uten hasselnøtter og fastelavensboller
Synnøve Finden AS	Synnøve Finden AS er i dag som liten aktør en utfordrer innen norsk dagligvare. Selskapet leverer produkter innenfor flere områder: gulost, brunost, prim, yoghurt, knekkebrød, granola og juice på egne merkevarer, samt Brämhults og Peppes i dagligvare. Synnøve Finden tilbyr også produkter til storhusholdning, industri eller handelens egne merkevarer. Avdeling Lier, Fruktveien 34, 3402 Lier
Ren Smak	en forening med til sammen 12 produsenter (bønder, gartnere og bakere) som lever og ånder for å produsere råvarer eller tilvirke mat som skal få frem den rene, gode smaken. Selger råvarer og produkter på gårdsbutikker, utsalg, bakeri, markeder og spesialbutikker i Lier og Asker. https://www.rensmak.no
Smaksriket	Smaksriket er en familiebedrift som med utgangspunkt i naturskjønne Hørte Gård i Sylling, går nye veier i økologisk dyrking for å fremme høy kvalitet og naturlige smaker. Det har gjort Smaksriket til en av Norges fremste salatprodusenter med mål om å utvikle bredden av økologiske salater og grønnsaker. www.smaksriket.no
Landbruksparken AS	B.B og Småbrukarlag, Norges Bondelag, Buttedahl MatRiket – en ønsket næringsklynge for matproduksjon, landbruk og tilknyttede næringer i Lier. Potensialet er stort, bare 30 min kjørevei fra Linnsvollen befinner det seg 300.855 husholdninger og nærmere 2000 hytter. Det passerer mellom 50. Og 70.000 biler her hver dag.
Sylling andelslandbruk	på gården Vestre Sylling. Et veldrevet, passelig stort andelslandbruk, der andelshaverne kan forvente å få rikelig med grønnsaker i sesong, møte et hyggelig miljø, og få muligheten til å lære og oppleve hvor maten vår kommer fra. Det er full åpenhet omkring drifta, andelshaverne er velkomne til å være med i planlegginga, og vi driver etter økologiske prinsipper. https://www.andelslandbruk.no/kart/sylling-andelslandbruk
Lier Grønt	Blomkål, kinakål og romanesko

Inn På Tunet	Helgerud gård og Solberg gård (Sylling) Et tilrettelagte og kvalitetssikrede tjenestetilbud på gårdsbruk som omfatter tilbud til alle aldersgrupper. Dette er i hovedsak tjenestetilbud som foregår i nært samarbeid med oppvekst/skole-, helse- og sosialsektor i kommunen.
Grøntbua	Grøntbua er gårdsbutikken på Gilhus Gård. Åpen i sesong medio juni til slutten av september. Alltid friske grønnsaker og spesialiteter fra gården. Sesongvarer og spennende produkter som nypoteter, bær, maiskolber, marmelader, urtedressinger, vaktelegg m.m. fra lokale produsenter http://www.gilhusgard.no
Egge Gård	Produserer ca 250 tonn jordbær i året. Har 30 000 epletrær som normalt gir 100 tonn epler hver høst. Produserer eplemost, cider, singel malt, eplebrennevin, snaps, isepel , rosécider og den første musserende vinen laget på norske druer (Egge Gård One) Andre produkter: Egge Gård Rose, Egge Gård Akevitt med villkarve, Egge Gård Akevitt med eple og vilkarve, Egge Gård Sommerakevitt, Marius Egge Vodka, Marius Egge Eplevodka og Marius Egge Gin. Ung Egge, og Gammel Egge. Egge Gård Kongeakevitt og Egge Gård Epleakevitt. Har gårdsutsalg, tilbyr eplepressing og arrangerer omvisninger med Egge-produkt smaking.
Frukt og juletregården	Tilbyr juletrær, edelgran og vanlig gran. Etter juletrehogst kan man varme seg på eplegløgg, kaffe og lune lapper og annet godt. Har gårdsbutikk med utsalg av: plommer, pære, epler (Aroma, Åkerø og Rubinstep), tørket eple, eplemos, marmelader, syltetøy, "VÅR" fruktmost og Liereple, m.m. Lager gavekurver etter ønske, har ved i sekk og julenek. I det gamle grisehuset er det galleri med salgsutstilling.
Blomster Svein	Grette Gartneri Nøstevegen 120 3400 Lier. Norges største i alunrot og juleroser.
Lier Bygdetun Eplefestivalen	Eplefestivalen i midten av september er tradisjonen tro et markens grøde-arrangement, en høstfestival med epler i sentrum. Bygdetunet er en perfekt ramme rundt festivalen med de historiske bygningene og sin flotte frukthage med mange forskjellige eple-, pære-, plomme- og kirsebærsorter. Her blir det salg av kortreist fersk frukt og grønnsaker, og selvplukk i Bygdetunets historiske frukthage. Det blir markedsboder av alle slag. https://lier-bygdetun.no/hva-skjer/eplefestivalen
Jordbær-eventyret	Jordbær-eventyret arrangeres hvert år i månedsskifte juni / juli. Har vært arrangert i Sylling i Lier kommune siden 2007 og festivalen tar mål av seg til å være Norges friskeste barne- og familiefestival. De tilbyr aktiviteter og underholdning av svært høy kvalitet. De vil lage varige sommerminner hos store og små! Jordbær-Eventyret er et lokalt initiativ for å støtte, fremme og videreutvikle engasjementet som finnes i lokalsamfunnet Sylling. JordbærEventyret skal sette Sylling på kartet og bidra til å styrke lokalbefolkningens stedsidentitet. https://www.jordbaereventyret.no
Aronia Produkter BA	er et samarbeidsprosjekt mellom 4 dyktige og fremtidsrettede bærprodusenter i Buskerud. Er pionerer i Norge på introduksjon og dyrking av økologiske Aroniabær, eller svartsurbær på Norsk. http://www.aronia.no
Wam TraktorService	Ringeriksveien 342, 3406 Tranby. Utfører reparasjoner og servicearbeid på traktorer, landbruksmaskiner og parkmaskiner. Totalleverandør, alt innen landbruk og parkmaskiner.
Ihla samdrift	Alf Einar Bjørnstad og Audun Holmen driver Ihla Samdrift i Lier, som står for 50-60 % av Bamas squashlager.
BAMA Industri AS	BAMA Industri er en produksjons- og utviklingsenhet som sammen med BAMA's øvrige forretningsområder utvikler produkter og konsepter, enten de skal tilpasses dagligvarehandelen, storkjøkkenmarkedet eller til servicemarkedet. BAMA Industri viderefører salater, frukt og grønnsaker ved to produksjonsanlegg i Lier. Virksomheten på Lierstranda og hovedkontoret skal flyttes til Tranby med et nytt felles bygg for BAMA Industri og BAMA Blomster. Grunnflate på 22.500 og totalt bruksareal på 30.500 kvadratmeter. Dagens produksjonskapasitet i lokalet på Lierstranda vil med det mer enn fordobles. Salatfabrikk. BAMA Industri AS avd. Salater, Terminalen 18, 3414 Lierstranda BAMA Industri AS avd. Vegetarbiler, Fruktveien 7, 3402 Lier BAMA Industri AS, Sentralpakkeriet, Ringeriksveien 109, 3400 Lier
KIWI Norge AS	Kiwi Norge AS sitt hovedkontor ligger i Ringeriksveien 4B, 3414 Lierstranda Kiwi er landets største kjede i antall butikker, og alle styres fra Kiwis hovedkontor på Vitbank i Lier. Til sammen er det 14 forskjellige Kiwi-selskaper på listen over Buskeruds 100 største selskaper.

KIWI	KIWI Gullaug, KIWI Lierbyen, KIWI Tranby, KIWI Vitbank, KIWI Lierskogen
Meny	Meny Liertoppen
REMA 1000	REMA 1000 Lierbyen, REMA 1000 Lierstranda
Extra (Coop)	Extra Heggtoppen, Extra Tranby
ASKO DRAMMEN AS (Flytter til Sande i 2021)	ASKO DRAMMEN AS er i dag lokalisert på Lierstranda i Lier kommune og er en av Buskeruds største bedrifter innen logistikk og transport. ASKO DRAMMEN er en av Lier's største bedrifter og vil for 2020 omsette for 6 milliarder. Ansvaret i varestrøm er organisert i disse avdelingene: kundeservice, innkjøp, varemottak og truck, plukk, sammenstilling, transport og miljøstasjon. Skal skape konkurransekraft for sine 132 dagligvarekunder i Buskerud og deler av Akershus/Vestfold/Telemark., ved å sikre langsiktig lønnsomhet i lageret på Lierstranda, godt hjulpet av sentrallagerfunksjoner i Vestby. Gjennom dette samarbeidet tilbys hele 18 000 varelinjer fra lagerbygget på Lierstranda på 16 500 kvm. Har i dag 150 medarbeidere som representerer mangfoldet i vårt nærmiljø.

6. SAMVIRKER

Nortura SA	er morselskapet i et norsk næringsmiddelkonsern som er et resultat av en fusjon mellom samvirkeforetakene Gilde Norsk Kjøtt og Prior Norge. Nortura SA er Norges største merkevarehus innen kjøtt- og eggprodukter, og er et samvirke eid av over 17 700 norske bønder. Over 30 produksjonssteder og mer enn 5 000 ansatte. Har flere hel og deleide datterselskaper innen beslektet næringsvirksomhet i Norge, Sverige, Danmark og England. Tilbyr et mangfold av råvarer og ferdige produkter av kjøtt og egg både til dagligvare-, industri- og storkjøkkenmarkedet. Skaper store verdier for Norge, omsetter for over 23 milliarder kroner og legger igjen 4,8 milliarder kroner til fellesskapet gjennom skatter og avgifter fra våre ansatte, eiere og underleverandører (samfunnsregnskap 2017). Satser på innovasjon med en helsevennlig og bærekraftig retning, og fortsatt skape matglede og store verdier som forblir i Norge.
Prior	Prior eies av samvirket Nortura som igjen eies av lokale, norske bønder som sørger for sikker matproduksjon i Norge. Egg og hvitt kjøtt (kylling, kalkun, høne), samt ferdigmat, pølser, pålegg, bacon, kjøttdeiger basert på hvitt kjøtt.
Gilde	Gilde er Norges ledende merkevare innenfor rødt kjøtt. De garanterer at produkter inneholder 100 prosent norsk kjøtt. Gilde har kjøttprodukter av svin, storfe, lam/sau og reinsdyr levert av 16 300 lokale norske bønder og dekker alle dagens måltider. Gilde er eid av Norske bønder. Merkevarer: Gilde Kjøtt, Gilde Pølser, Gilde Lam, Gilde Pålegg, Gilde Spekemat, Gilde Bacon, Gilde Go og Mager, Gilde Økologisk.
TINE	Et næringsmiddelkonsern eid av Morselskapet TINE SA. En ledende, norsk merkevareleverandør som daglig leverer produkter over hele Norge. Rundt 10 500 bønder på 8 500 gårdsbruk er fundamentet for TINEs forretningsdrift. Lager produkter på en rekke meierier i Norge. Tar ansvar for å fremme småskalaproduksjon og mangfold, og jobber for å være en ledende og bærekraftig leverandør av merkevarer innen mat og drikke, med hovedfokus på meieriprodukter.
TINE SA	Morselskapet TINE SA er et samvirkeselskap som eies av melkeprodusenter som leverer melk til selskapet. På den måten skaper TINE verdier i et nært samspill mellom norsk natur, landbruk og marked. 11.406 eiere. Lokale TINE SA over hele landet. Eier i tillegg: Oi! Trøndersk mat og Drikke AS Diplom-Is AS Næringsmiddelproduksjon AS Den norske Matfestivalen i Ålesund AS Trøndersk landbruk AS Restaurant Rest AS Fjordland AS Ostecompagniet AS Opplysningskontoret for Meieriprodukter (Melk.no) AS Heimatt AS

	Norsk Returkartong AS Bunes Fryselager AS Fjordkjøkken AS Kukraft AS Sunniva Drikker AS Skala AS Rørosmeieriet AS Komsatoppen barnehage AS AgriKjøp AS
Norske Felleskjøp	Felleskjøpene består av to uavhengige, bondeide selskap som operer i to geografiske områder, Felleskjøpet Agri og Felleskjøpet Rogaland Agder. Bedriftene er organisert etter samvirkeprinsippene Totalt antall medlemmer er 52 000 (2016) Felleskjøpene er den viktigste leverandøren av driftsmidler til det norske landbruket og er i tillegg den største kjøperen av norskprodusert korn. Felleskjøpenes viktigste produktområder er; kraftfôr, korn, gjødsel, såvarer, maskinvarer, forbruksartikler til landbruket og faglig kompetanse Felleskjøpene har til sammen 3 596 ansatte Felleskjøpene har 231 butikker og ca. 50 kornmottak spredt over hele landet Samlet omsetning i 2016 var 17,24 milliarder kroner
Norges Skogeierforbund	er sentral overbygning for 4 skogeierandelslag og ca 35.000 skogeiere over hele landet. Står for ca. 80 % av skogproduksjonen i Norge og har betydelige eierandeler i norsk og internasjonal skogindustri. Hovedoppgaver er næringspolitikk, samfunnskontakt og politisk påvirkning av rammebetingelsene for skog og trenæringen, basert på nettverkssamarbeid, allianser og konstruktiv dialog med myndighetene. Arbeider for økt verdiskaping, privat eiendomsrett og aksept for langsiktig og økonomisk forvaltning av naturen.
Norske Landbruks-tjenester	NLT vart starta i 1991. Det er ein sjølvfinansiert medlemsorganisasjon for avløysarlaga og landbrukstenestene i Noreg. NLT si hovudoppgåve er å arbeida for at medlemslaga skal kunne tilby bøndene tenester av høg kvalitet. Først og fremst for å dekkje behovet for kvalifisert arbeidskraft.
Norsk Sau og Geit	En faglig medlemsorganisasjon for saue- og geiteholdere i landet. Stiftet 1947, har 18 fylkeslag, 357 lokallag og ca 11 000 medlemmer. 17 fast ansatte. Hovedkontor på Ås. NSG er en landsdekkende organisasjon som arbeider for å ivareta småfeholderens interesser. Virksomheten omfatter medlemskontakt, tidsskriftproduksjon, administrasjon, utviklingsarbeid innen sau- og geitavl og en rekke oppgaver innen utmarks- og beitebruk. Samarbeider med faglaga i landbruket, andre landbruksorganisasjoner, offentlig forvaltningsinstanser og politiske miljø.
HOFF SA	Et landbrukssamvirke eid av 519 potetbønder over hele Norge, hvorav 235 av disse er aktive potetprodusenter. Har fabrikker i Gjøvik, Brumunddal, Jæren og Inderøy, for å sikre så kortreiste råvarer som mulig. 154 ansatte.
Norsvin SA	Et samvirkeforetak (SA) eid av norske svineprodusenter. Et avsselskap som driver avlsarbeid på svin i Norge. Vi distribuerer genetikken, i form av semin, til svineprodusenter både nasjonalt og internasjonalt. Norsvins genetikk er blant de beste i verden, og tilbys kunder globalt gjennom selskapet Topigs Norsvin; et av verdens største selskap innen svinegenetikk. Hovedkontor på Hamar og om lag 70 ansatte.
Honningsentralen SA	Privat selskap, stiftet i 1927. Et samvirke av små og store birøktere fra hele landet. 16 ansatte. Driver mottak av honning og bivoks, taper honningen i egnede forpakninger og er ansvarlig for markedsføring og salg av honningen i våre salgskanaler. Er en ledende leverandør av birøkterutstyr gjennom egne butikker, forhandlere og netthandel. Omsetter for ca 155 millioner i året. Henter også inn lønne sirup og unike honningskatter fra andre deler av verden.
TYR	En landsomfattende medlemsorganisasjon for norske storfekjøttprodusenter. 2000 medlemmer. Arbeider for å fremme kjøttproduksjon med kjøttfe, og videre arbeide for å skape forståelse for denne driftsformen hos andre organisasjoner, myndigheter og andre samfunnsgrupper. Visjon : Norsk storfekjøttproduksjon – Bærekraftig og lønnsom
GENO	229 ansatte. Årlig omsetning er 376 millioner kroner (tall fra 2018).

Produseres årlig 1,3 millioner doser NRF-sæd på Genos oksestasjon Store Ree i Stange. Geno har ett heleid datterselskap, Geno Global as. I tillegg 87,85 prosent eierskap i SpermVital as. Tilknyttede selskaper: Cryogenetics as (56 %) og BioBank as (33,3 %). Geno Global as er et eksportselskap ansvarlig for all eksport av NRF-sæd verden over.

7. AKTØRER INNEN UTSALG AV MATVARER

Grossistene på Langhus	Storkjøkkenmarkedet
Godtlevert-gruppen AS	Merkevarer: Adams Matkasse og Godt Levert.
Godt Levert	Tilbyr abonnementstjenester for levering av matvarer og oppskrifter på døren. Pakker og leverer matkasser til omtrent 50 000 familier i Norge. Holder til på Vulkan i Oslo. Har 55 ansatte. 7 faglærte kokker som daglig jobber med å utvikle nye og spennende oppskrifter. Kokkene har lang og bred erfaring innen matfaget, og legger sin stolthet i å finne de beste råvarene fra utvalgte leverandører.
KoloniHagen AS	Leverandør av økologisk matkasse siden 2004. Norges første heløkologiske restaurant - KoloniHagen Frogner. Driver i tillegg KoloniHagen bryggeri og har et økologisk håndverksbakeri som selger sine produkter i 600 utvalgte REMA 1000 butikker.
Kolonial.no Skal etablere seg i Lier i	Norges største matbutikk på nett. Tilbyr et bredt utvalg dagligvarer og middagsretter levert rett hjem. Vi leverer til både privatpersoner og bedrifter. I samarbeid med REMA 1000 holdes prisene lave, og gjennom partnere som Strøm-Larsen og Brødverket, tilbyr vi et spennende, lokalt utvalg. Selskapet ble startet i 2013 av 10 gründere med mål om å lage Norges beste handleopplevelse for dagligvarer og for å gjøre hverdagene friere og enklere. Nå er Kolonial.no det selskapet i sin kategori med raskest vekst i hele Norden. NYHET: Kolonial.no bygger et lager på 18.500 kvadratmeter på Høllaløkka på Gjellebekk for å ta av veksten innen levering av dagligvarer på døren hjem til folk. Kontrakten ble undertegnet i slutten av september 2020 og så snart byggetillatelsen er klar, settes arbeidene i gang med bygget som skal stå ferdig i februar 2022. Dette vil gi flere hundre nye arbeidsplasser til Lier.
REKO-ringer i Norge	Lokalprodusert mat, uten mellomledd. Distribusjonskanal som skal gjøre det enkelt og effektivt for produsentene å selge varer lokalt direkte til kunden. REKO-ringene er en del av Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt prosjekt Matnyttig. Prosjektet har som mål å øke lokalmatproduksjonen i Norge, samt stimulere til bedre lønnsomhet og bevisstgjøre forbrukere om viktigheten av småskala matproduksjon og lokal videreføring.
Dagensmat.no	Dagens gir makten tilbake til produsentene. Jobber for å skape et forsvarlig og mangfoldig matsystem, tilgjengelig for alle. Små, lokale produsenter leverer forhåndsbestilte råvarer, og får solgt varene uten å bruke arbeidsdagen på et marked, eller presses på pris og kvalitet i dagligvarebutikkene.

8. STAT, FYLKE, KOMMUNE, RÅD, FORBUND, LAG OG FORENINGER

Landbruks- og matdepartementet (LMD)	Faglig sekretariat og rådgivende organ for Regjeringen som blant annet tar for seg temaer knyttet til mat og landbruk.
Landbruksdirektoratet	Forvaltningsorgan som iverksetter landbruks- og matpolitikken til LMD, herunder tilskuddsordningene.
Landbrukskontoret i Lier kommune	ansvar for forvaltningsoppgaver knyttet til jordbruk, skogbruk og vilt og innlandsfisk. I tillegg drifter landbrukskontoret kommuneskogene i Lier.
Norsk Landbruks Rådgivning Viken	har nærmere 950 medlemmer og 26 ansatte som tilbyr profesjonell rådgiving til medlemmene innen produksjon av korn, frø, oljevekster, gras og grovfôr, poteter, frukt og

(NLR)	bær, grønnsaker og blomster, på friland og i veksthus, konvensjonell og økologisk produksjon.
Norsk Landbrukssamvirke	en interesseorganisasjon for 17 bondeide samvirkebedrifter i landbruket. Vår jobb er å legge til rette for at samvirkebedriftene kan fortsette med sitt viktige arbeid for norske forbrukere, industri og samfunnsliv.
Mattilsynet	Offentlig tilsynsorgan som fører tilsyn med dyr og næringsmidler og blant annet har ansvar for beredskap og risikohåndtering, overvåking, kartlegging og bekjempelse av dyresykdommer.
Norsk Gartnerforbund (NGF)	interesseorganisasjonen for norske gartneri og hagebruk. Arbeider for å bedre de faglige og politiske betingelsene for næringen, og styrke samarbeidet mellom norske produsenter. Er en medlemsbedrift i NHO. Hadde 612 medlemsbedrifter i 2018.
Norges Bondelag	er den ledende organisasjonen for næringspolitikk og service i landbruket, har over 62.000 medlemmer, over 500 lokallag og 16 fylkeslag.
Grøntprodusentenes samarbeidsråd (GPS)	skal i nært samarbeid med produsentorganisasjonene arbeide med markedstilpasning og pris anbefaling til beste for produsentene. Medlemmene er produsentgrupperinger som produserer poteter, grønnsaker, frukt og bær for norske omsetningsledd. (Medlemmer: Gartnerhallen SA, Nordgrønt SA og Produsentforeningen 1909)
Norsk Bonde- og Småbrukarlag (NBS)	en partipolitisk uavhengig organisasjon som arbeider for å bedre jordbrukets økonomiske og sosiale rammebetingelser, blant annet gjennom de årlige jordbruksforhandlingene og et aktivt arbeid overfor det politiske miljøet på Stortinget. Økt matproduksjon, næringsutvikling, lokal foredling, god dyrevelferd og levende kulturlandskap er viktige saker for organisasjonen. Grunnlaget for driften av organisasjonen er medlemskontingent. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har om lag 7.000 medlemmer.
Norges Birøkterlag	en norsk faglig organisasjon for birøktere, med lokallag i alle fylker i Norge. Organisasjonen har hovedkontor på Kløfta, hvor de er samlokalisert med Honningcentralen AL.
Nofima	er et ledende matforskningsinstitutt som driver forskning og utvikling for akvakulturnæringen, fiskerinæringen og matindustrien. Leleverer internasjonalt anerkjent forskning og løsninger som gir næringslivet konkurransefortrinn langs hele verdikjeden. Instituttet ble etablert 1. januar 2008 og har 394 ansatte. Eid av: Staten v/Nærings- og fiskeridepartementet : 56,8 % Stiftelsen for landbrukets næringsmiddelforskning: 33,2 % Akvainvest Møre og Romsdal: 10,0 %
Agri Analyse	er en faglig premissleverandør og et kompetent utredningsmiljø i spørsmål knyttet til landbruk og politikk. Arbeider med nasjonale, internasjonale og organisasjonsinterne problemstillinger innenfor våre prioriterte satsingsområder. AgriAnalyse eies av Norsk Landbrukssamvirke (70 prosent) og Norges Bondelag (30 prosent).
NMBU	Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, tidligere Universitetet for miljø- og biovitenskap og Norges landbrukshøgskole, er et norsk statlig universitet. Det ligger i Ås i Akershus og er Norges sentrale og ledende forsknings- og lærested for bioproduksjon, miljø og landskap.
Nibio	Norsk institutt for bioøkonomi, opprettet 1. juli 2015, er et norsk, statlig, landbruksfaglig forskningsinstitutt med hovedsete i Ås. NIBIO er en sammenslåing av Bioforsk, Norsk institutt for skog og landskap og Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.
SINTEF	SINTEF er et norsk forskningsinstitutt, organisert som en frittstående allmenntilgjengelig stiftelse. SINTEF driver forskning innen teknologi, naturvitenskap og samfunnsvitenskap.
Agropub	Nettside oppretta i 2004 med Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK) som eier. Agropub er en allsidig nettside med vekt på grundig informasjon om plantekulturer og husdyrproduksjoner innen økologisk landbruk under norske forhold. Prosjektets formål er å utvide og styrke den nettbaserte kunnskapsbasen om økologisk landbruk og mat på Agropub. Hoveddelen vil være skriving og publisering av nytt stoff om økologisk landbruk, f. eks. innenfor husdyrvelferd, økonomi, hagebruk, miljø, storhusholdning

ANDRE AKTØRER

Global Enviro	har utviklet en patentert prosess for å håndtere matavfall gjennom aerobisk nedbrytning. https://www.global-enviro.no/om-oss/
Yara Norge Yara International	Yara er et norsk gjødsel- og kjemikonsern, som er verdens ledende leverandør av mineralgjødsel. Yara har salg i over 120 land, og står særlig sterkt innen nitrogenbaserte gjødseltyper. Produktenes viktigste anvendelse er mineralgjødsel til bruk i landbruket, men produktene har også diverse anvendelser til bruk i industriselskaper, samt i miljøteknologi for reduksjon av utslipp. Yara produserer og markedsfører også gass og kjemikalier, blant annet til sprengstoffindustrien. Yara International ASA er et norsk gjødsel- og kjemikalieselskap som i slutten av 2016 hadde omtrent 14736 ansatte. Selskapet består av tre segmenter: salg og markedsføring av gjødselprodukter og løsninger til landbruket, industri- og miljøløsninger og produksjon. Selskapet var tidligere del av Norsk Hydro. Den norske stat er største eier med 36,2 % av aksjene. Sammen med Folketrygdfondet sin andel på 3,8%[2] eier den norske stat samlet 40% av Yara.
N2-Applied	Bedriften N2 Applied har utviklet en metode for å produsere miljøvennlig gjødsel på gården. Metoden reduserer utslippene, gir økt avling og fjerner bondens behov for å kjøpe kunstgjødsel. N2 Applied er en norsk. Teknologien og løsningen – er en såkalt plasmareaktor på størrelse med et kjøleskap på gården. Plasmareaktoren forsynes av strøm og kan fint kombineres med variabel fornybar strøm slik som solenergi, vindkraft eller biogass. Prosessen skjer når husdyrmøkka blir tilsatt nitrogenoksid, som er fremstilt fra ladet luft. Da bindes næringsstoffene i møkka og går ikke tapt for bonden.
Torvprodusenter	

9. PRODUKTMERKING

Kvalitetssystem i landbruket KSL	Internkontrollsystemet Bondens internkontrollsystem med alle lover, forskrifter og krav som gjelder bonden. Landbruksnæringens felles kvalitetssystem.
Gartner NORSK KVALITET	Gartner er et varemerke fra NorgesGruppen ASA. Produktene leveres av BAMA Gruppen AS. Medlemmene i Gartnerhallen har avtale om levering av sine produkter til grossistselskapet BAMA gjennom varemerket Gartner.
Debio	Debio er kontrollinstans for økologisk landbruksproduksjon, foredling, lagring, import og omsetning. Debio ble opprettet i 1986 for å utvikle regelverk, og for å kontrollere og godkjenne økologisk produksjon i Norge. Gjennom sertifiserings- og merkeordninger arbeider
Matmerk	er en uavhengig stiftelse med 20 ansatte som bidrar til økt mangfold, kvalitet og verdiskaping i norsk matproduksjon, opprettet av Landbruks- og matdepartementet i 2007. Visjonen er å få folk til å velge norsk mat. Matmerk arbeider med tre fagområder: 1: Kvalitetssikring av norsk matproduksjon gjennom landbrukets internkontrollsystem, KSL. 2: Utvikling og profesjonalisering av lokalmatprodusenter. 3: Markedsføring av våre merkeordninger og kommunikasjon til forbruker.
Nyt Norge	Hovedregelen er at råvarene merket med Nyt Norge skal ha 100 % norsk opprinnelse. Men fordi Norge av klimatiske grunner ikke kan produsere alle råvarer selv, vil råvarekravet bli satt noe lavere for enkelte sammensatte produkter og produkter med høy foredlingsgrad. Her er de viktigste kravene: - Norsk råvare – i sammensatte produkter må minimum 75% av ingrediensene (målt i vekt) ha norsk opprinnelse, men bestanddeler av kjøtt, egg og melk må alltid ha norsk opprinnelse - Produktet må være produsert og pakket i Norge - Råvarene må komme fra gårdsbruk som følger internkontrollsystemet KSL (kvalitetssystem i landbruket)
Opplysningskontoret for frukt og	En stiftelse med formål å øke forbruket av frisk frukt, bær, grønnsaker og poteter i Norge. Arbeider nøytralt uten hensyn til merkevarer eller hvor varene er produsert. Nettside www.frukt.no

grønt	Løfter frem fordelene ved produksjon av frukt og grønnsaker i Norge, også med tanke på miljøet. Ønsker å motivere og inspirere til økt forbruk av frisk frukt, bær, grønnsaker og poteter ved å øke kunnskapen om råvarene og hvordan de kan brukes i hverdagen. Matglede, sammen med helse og ernæring, står sentralt.
Opplysningskontoret for egg og kjøtt OEK	Opplysningskontoret for egg og kjøtt, forkortet OEK, er et norsk markedsføringsorgan som driver produsentfinansierte informasjons- og reklamevirksomhet for produkter av egg, kylling, kalkun, storfe, svin, lam og rein.
Matprat	MatPrat er kommunikasjonskonseptet til Opplysningskontoret for egg og kjøtt, en ambassadør for råvarene fra det norske landbruket og er en del av markedsreguleringen av norske jordbruksvarer. MatPrat er fullfinansiert av den norske egg- og kjøttproduserende bonden. Finansieringen skjer via omsetningsavgiften, som er en avgift bonden betaler inn til tre omsetningsfond når hun/han leverer produktene sine til foredling og salg. Deler av omsetningsavgiften tildeles merkenøytral opplysningsvirksomhet og andre faglige tiltak. Midlene forvaltes av Omsetningsrådet med Landbruksdirektoratet som sekretariat.

Foto: Lier kommune

8. SENTRALE BEGREPER KNYTTET TIL MATNÆRINGEN

Næringsmiddel-industri	består av bedrifter som produserer mat, øl, mineralvann og andre næringsmidler, blant annet gjennom foredling av jordbruksprodukter. I mange land, blant annet Norge, er næringsmiddelindustrien blant de mest beskyttede industrigrenene. Det skyldes primært sektorens nære forhold til landbruket, som også er beskyttet mot internasjonal konkurranse i de fleste industrialiserte land.
Bærekraftig utvikling	en utvikling som dekker dagens behov, og som samtidig ivaretar naturressursene for framtidige generasjoner.
Landbruk	er en fellesbetegnelse for jordbruk, husdyrhold, skogbruk, hagebruk og andre primærnæringer, og omfatter en rekke næringsgrener der foredling av jord til kulturplanter eller beite er grunnleggende for produksjonen. Ordet har samme betydning som agrikultur, fra latin ager («åker») og cultura («dyrking»)
Jord	Alt løst materiale (løsmasser) over berggrunnen, av mineralsk eller organisk opphav
Jordsmonn	Den delen av jorda som plantene har røttene i
Jordbruksarealer	Omfatter arealer med svært ulik kvalitet. Alt fra store, flate åkrer med tykk matjord til bratte og steinete innmarksbeiter for husdyr. 3 typer: 1. Fulldyrka jord 2. Overflatedyrka jord 3. Innmarksbeite
Dyrkamark/ Matjord	Dyrkamark/matjord defineres som mark som benyttes til nytte- eller prydevekster
Fulldyrka jord	Jordbruksareal som er dyrka til vanlig pløyedybde, med god kvalitet, hvor det kan produseres korn, poteter og grønnsaker. Kan benyttes til åkervekster eller til eng, og som kan fornyes ved pløying.
Overflatedyrka jord	Jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.
Innmarksbeite	Jordbruksareal som kan benyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50% av arealet skal være dekt av godkjente grasarter eller beitetålende urter.
Dyrkbar jord	Arealer som kan settes i stand slik at de holder kravet til klima og jordkvalitet for plantedyrking.
Hagebruk	Dyrking av hagevekster - frukt, bær, grønnsaker, urter og blomster i veksthus eller på friland. Hagebruk er en mer intensiv driftsform enn jordbruk i alminnelighet, som krever mer arbeid og gjødsel per arealenhet, vekstsesongen trekkes ut ved hjelp av veksthus og solfangere, og verdien av hvert enkelt planteprodukt er større. Hagebruk omfatter et vesentlig større antall plantearter, som hver for seg ofte stiller spesielle krav til dyrkingen. Hagebruk inkluderer også produksjon av arter som har klimakrav som gjør at de bare kan dyrkes i veksthus, for eksempel slangeagurker eller blomsterkulturer.
Frilandsdyrking	
Veksthus/ Gartneri	Dyrking av hagevekster (grønnsaker, frukt og bær, blomster), enten den foregår på åker eller i hage, ofte som del av allsidig gårdsdrift. Foregår slik dyrking helt eller vesentlig for salg, kalles virksomheten helst gartneri.
Jordbruksavtalen	Forhandlingsavtale mellom organiserte bønder og staten om ramme for tilskudd til matproduksjon.
Matavfall	Eller våtorganisk avfall, er alt avfall som er organisk nedbrytbart. Dette kan være skrell, skrotter, grut, eggesskall, bein, nøtteskall, rekeskall etc. og mat som er gått ut på dato, skrell og skall. Matavfallet kan omdannes til biogass og kompost.
Matsvinn	Matsvinn omfatter alle nyttbare deler av mat produsert for mennesker, men som enten kastes eller tas ut av matkjeden til andre formål enn menneskeføde, fra tidspunkt når dyr og planter er slaktet eller høstet. Matsvinn kan blant annet være: – matprodukter som har gått ut på dato, og ikke blir brukt – spiselige matpakker, lunsj eller middagsrester som kastes – spiselige deler av maten som kunne vært utnyttet, slik som stilken på en brokkoli

	– menneskeføde som ender som dyrefôr (produksjonsbedrifter)
Matvinn	Hver av oss kaster i snitt 42,6 kg spiselig mat i året, til en verdi av rundt 2500 kr. Å kaste mindre mat vil dermed kunne ha stor effekt på vår egen tid og lommebok, og bidra til miljø og ressursfordeling i verden. Vinn vinn med mindre matsvinn.
RÅK	En forkortelse for råvarepriskompensasjon. Formålet med ordningen er å kompensere for ulikt prisnivå på jordbruksråvarer i Norge og i utlandet. Dette for at produsentene ikke skal ha en råvareprisulempe med produksjon i Norge i forhold til utenlandske produsenter, som kan kjøpe råvarene til en langt lavere pris. Ordningen RÅK-tilskudd skal legge til rette for at industrien i Norge kan produsere bearbeidede jordbruksvarer, basert på jordbruksvarer produsert i Norge. Dette er en del av den norske landbrukspolitikken og omfatter en rekke varer, såkalte Råk-produkter. Tollsats og eventuell råvarepriskompensasjon utligner kun råvareprisforskjellene og gir full konkurranse på det norske markedet. Det er viktig at norske råvarer skal være konkurransedyktige på pris og kvalitet. Hvis ikke vil vår norske produksjon tape konkurransen mot importerte ferdigvarer.
RÅK-varer	er industrielt bearbeidede landbruksvarer som er regulert i EØS-avtalen. RÅK-varer er underlagt EØS-avtalens generelle bestemmelser om fri bevegelse av varer, men avtalepartene kan anvende toll og prisnedskrivning på råvarene (Landbruksdirektoratet 2014).
LNF-område (Landbruk-, natur- og friluftsområde)	Arealkategori som benyttes i kommuneplanens arealdel. LNF-områder omfatter jordbruk, skogbruk, hagebruk, naturområder, utmark og friluftsområder
Jordbruk/ Primærnæringen	Jordbruk er den næringsvei som dyrker jorden med tanke på planteproduksjon. Ordet brukes også om flere av virksomhetene som naturlig knytter seg til et gårdsbruk, for eksempel husdyrhold og annen virksomhet som tar sikte på å framstille produkter fra plante- og dyreriket for å dekke menneskenes behov.
Skogbruk/ Primærnæringen	er i snever forstand utnytting av skog til produksjon av tømmer (sagtømmer og massevirke), papir (massevirke), brensel og annet. Til skogbruksfaget hører også skogplanting eller annen foryngelse, og skogskjøtsel for å øke framtidig avkastning, så vel som skogsdrift og tømmertransport.
Husdyrhold	hold av produksjonsdyrene storfe, gris, sau, geit eller fjørfe.
Bonde	Personen som eier dyra og driver gården.
Verdiskaping	er her definert som bearbeidingsverdi til faktorpriser, dvs. produksjonsverdi minus produktkostnad, tillagt offentlige tilskudd og fratrasket særavgifter, med unntak av merverdiavgift, investeringsavgift og arbeidsgiveravgift.
Syssetsetting	er summen av eiere og lønnstakere som arbeider i enheten.
Virksomhet	er definert som en lokalt avgrenset funksjonell enhet som hovedsakelig driver med aktiviteter innenfor en bestemt næringsgruppe.
Leverandør	En bedrift som leverer et produkt eller en tjeneste til en annen bedrift.
Vareleverandør	Leverandør av varer som fysisk går inn på virksomhetens varelager. Dette kan for eksempel være halvfabrikata som virksomheten selv ferdiggjør, eller det kan være en hel del som inngår i produktet. Det kan også være en leverandør av et helt produkt som den mottakende bedriften selger videre. Andre leverandører kan være de som leverer ting som ikke inngår i produksjonen, men som bedriften bruker i sin dagligdag. Slike produkter kan være inventar og kontorartikler.
Ressurser	En kilde til forsyninger som kan anvendes til å skape goder eller nytte. For at kilden skal kunne kalles en ressurs må den være tilgjengelig, den må kunne gi preferert nytte. Kilden kan gi forsyning av energi, krefter eller fysisk materiale til en eller flere fysiske prosesser. (verdier)
Fornybar energi	Er et begrep som omfatter energi fra kilder som har en kontinuerlig tilførsel av ny energi, og ikke kan tømmes innenfor tidsrammene som er gitt av menneskehetens tidsskala.
Ikke- fornybar energi	Er energi som baserer seg på ressurser som ikke kan fornyes og som en dag vil ta slutt. Slike ressurser kalles også lagerressurser. Eksempler på ikke-fornybar energiressurser er kull, olje, naturgass og uran.
Sirkulær økonomi	Er at ressurser forblir i økonomien. Kretsløpstenkning. Motvirker sløsing og fremmer gjenvinning. Formålet i den sirkulære økonomien er at ressursene forbli i økonomien, selv om produktet de inngår i ikke lenger brukes til sitt opprinnelige formål. I ytterste forstand betyr det at "avfall" som konsept forsvinner. Avfall sees heller som

	fremtidens råvare. Men sirkulær økonomi handler ikke bare om avfallshåndtering og resirkulering. Det handler også eksempelvis om økt kapasitetsbruk, strengere krav til produktdesign og materialbruk, og smarte løsninger som gir nye måter å drive business på.
Lineær økonomi	"bruk og kast-økonomi"
Biomasse	I første rekke er biomasse plantemateriale fra skog og landbruk, men det omfatter også alle grønne planter til havs (akvatisk biomasse).
Bioenergi	Er et samlebegrep for utnyttelse av biomasse til energiformål. Biomasse er organisk materiale.
Biogass	Er gassblandinger som blant annet inneholder metan og som blir dannet ved anaerob (oksygenfri) nedbryting av organisk materiale som for eksempel døde plantedeler, matavfall eller husdyrgjødsel.
Velferdsordninger	Økonomiske støtteordninger slik at bonden kan få tilskudd til å leie inn kvalifisert avløser/vikar ved sykdom eller ferie.

9. VEDLEGG

VIKTIGE TALL OG PUNKTER OM VERDISKAPNING I LIER LANDBRUKET

I desember 2018 hadde Lier Bondelag og Gartnerforening besøk av daværende mat- og landbruksminister Bård Hoksrud. I den forbindelse gjennomført Bondelaget og Gartnerlaget en kartlegging for å fremskaffe noen nøkkeltall for Lierlandbruket i forhold til areal, omsetning ("salg ut fra eiendommen") og sysselsatte. Antall årsverk estimert her er basert på beregninger gjort ut i fra produksjonstilskuddsoversikter fra SSB og Landbrukskontoret, i tillegg til kalkulerte antall arbeidstimer som regnes for å drifte disse arealene. Noen foretak har helårsdrift med fulltidsansatte, mens andre har sesongarbeidere i varierte periodelengder, og andre igjen, sesongarbeidere som jobber opptil flere perioder i løpet av året.

VEKSTHUS

Areal: 150 daa, mest agurk, salat, krydderurter og blomster

Omsetning: 300 millioner

Sysselsetter 170 årsverk

Viktige faktorer for produksjonen:

Tollvernet.

Energi; effektivisering og stabilitet.

CO2 og planteproduksjon.

GRØNNSAKER PÅ FRILAND

Areal: 8610 daa

Omsetning 300 millioner

Sysselsetter: 300 årsverk

Viktige faktorer for produksjonen:

Produksjonsplanlegging og leveringsavtaler.

Lierelva, tilgang på rent vann.

Oppgradering av felles vanningsanlegg.

HUSDYR OG KORN

Areal: 10 581 daa korn, 20 000 daa gras, 4500 daa innmarksbeite

Omsetning 60 millioner

Sysselsetter: 100 årsverk

Viktige faktorer for produksjonen:

Investeringsstøtte og RMPU midler.

Mer finmaskede tilskuddssoner.

Velfungerende beitesamarbeid, klare beiterettigheter.

FRUKT OG BÆR

Areal: 2647 daa, mest epler og jordbær

Omsetning: 50 millioner +

Sysselsetter: 80 årsverk

Viktige faktorer for produksjonen:

Bevar tollvernet.

Investeringsstøtten må økes.

Tilskudd til fellesanlegg for frukt (fruktlagertilskudd).

Samtalesammendrag

Her følger en punktvis oppramsing av tilbakemeldinger fra samtaler med rundt 20 forskjellige bønder/aktører i Lierlandbrukssektoren. De representerer til sammen alle de største produksjonsvariantene som finnes i Lier, - Grønnsaksproduksjon friland, veksthusprodusentene, frukt, bær, husdyrhold, gress og korn.

- Veksthusnæringen har halvert sine CO2 utslipp de siste 15 årene (2017)
- Mange av lierbøndene forvalter egen husdyrgjødsel og er gode på nedpløying av denne i rett tid.
- De er av den oppfatningen at nesten ingen landbruksarealer ligger brakk i Lier.
- Fruktprodusenten jobber med stadig effektivisering og optimalisering av produksjonen. De forsker på optimaliserte trehøyder og treavstand, mindre sprøyting, flere pollinatorbedd og blomsterenger tett på produksjonen for å øke andelen pollinerende insekter
- Landbruket samarbeider med birøktere for å få flere pollinerende insekter nær avlingen
- Lierbøndene uttrykker bekymring for fortsatt nedbygging av matjord
- Det er fortsatt optimisme i landbruket, og lierbøndene er stolte av drifta og av produktene sine.
- Sats på mer lokalprodusert mat i butikkene og norske produkter. Norge importerer rundt 60% av maten, noe som gir et enormt klimaavtrykk. Det beste for bærekraftig matproduksjon er mindre import!
- Det kan virke som at det er mye å hente i klimaregnskapet hva gjelder redusert CO2-utslipp dersom man i tillegg minimerer og reduserer mattransporten også internt i Norge. Det skulle ikke være nødvendig å sende Lierepler til Vestlandet, og for eksempel transportere Hardangerepler til dagligvarebutikkene i Lier.
- Lier har en stor markedsandel hva gjelder urter og salat som er ferskvarer med relativ kort levetid. Det vil være mye mindre matsvinn og mindre utslipp fra selve transporten, dersom man reduserte antall omlastinger.
- Transportsektoren som distribuerer mat i Norge kan undersøkes nærmere i alle ledd.
- Produsentene etterlyste tall som viser konkret verdiskaping i Lierlandbruket. I den forbindelse ble det iverksatt en bestilling av Agri Analyse for å synliggjøre produksjon og få et delvis oppdatert bilde av sysselsetting relatert til landbruket.
- Omtrent alle Lierprodusentene som ble kontaktet, nevnte jordvern som det aller viktigste for fremtidig satsning på landbruk i Lier.
- En annen tilbakemelding fra produsentene var at de tror det er et potensiale for at Lier kan optimalisere og oppgradere fellespakkeriet, med en utvidelse av kjølelagerareal.
- Storfeprodusentene er veldig interessert i å fortsatt jobbe for å realisere et biogassanlegg i Lier. Det ble også nevnt at det kunne vært spennende og bærekraftig økonomisk om det ble anlagt et slakteri i Lier.
- For å tilrettelegge for generasjonsskifte og for at det blir utviklet nye produksjoner og nye produkter, bør Lier satse på å legge til rette for landbruksfag i skolen. For eksempel at man får bioøkonomi, digitalisering, pyrolyse, biokull, biobrensel, med videre inn i videregående utdanning, og aller helst lokalt i Lier. Det er ønskelig å utdanne flere veksthusgartnere på en lokal videregående skole, eller på en lokal høyskole-satellitt knyttet til for eksempel NMBU og Nibio. Mange ønsker derfor en Gartnerlinje tilbake på Lier vgs. Eventuelt med andre spesifikke landbruksrealterte studieretninger grønt skifte, entreprenørskap, miljøteknologi, agtech og innovasjon.
- Mange ønsker at det arbeides videre med ideen og gjennomføringen av et slags matsenter i Grønne Lier, som kompetansesenter med kunnskapsformidling og forskning.
- Det er fortsatt en vei å gå for at Lierbøndene tar bedre vare på jordbiologien og jordkvaliteten. Flere bønder vil med ganske enkle grep kunne ta i bruk sitt eget grøntavfall og husdyrgjødsel til kompostering og jordforbedring. Økt bruk av fangvekster og vekstskifte.
- Det er et marked for lokal landbruksbasert næringsutvikling. Etterspørselen på norsk og lokalprodusert mat har økt kraftig i løpet av koronaperioden. Mange setter større pris på trygg mat nå. Det kan dermed hende at flere nå også har lagt merke til at norsk og lokalprodusert sesongmat smaker bedre enn den

importerte, masseproduserte, langtreisende maten, og at de dermed opprettholder denne trenden med å kjøpe lokalproduserte råvarer.

- Et annet eksempel på en næring som satser og er i stadig utvikling, er gjenvinningsbransjen. Xo transport og gjenvinning, rundt 3-4 årsverk. Kundekretsen deres øker med en ny, stor forespørsel om håndtering/henting av landbruksplast fra Vestfoldbøndene, ettersom Franzefoss ikke lenger tar imot landbruksplasten fra vestfoldbøndene. Xo har dessuten nylig investert i en hardplastkvern der Grønt Punkt har sagt de vil skaffe dem kunder. Det vil være behov for minst ett eller flere årsverk når drift av kvern starter opp. Kverning av hardplast minimere transporten betraktelig. Fra å frakte 3 tonn rør på en last, kan de med oppkvernet hardplast ha laster på opptil 15-20 tonn.

NASJONALE ANBEFALINGER

TA VARE PÅ MATJORD. Det er en knapp og ikke-fornybar ressurs

JOBBS MED KLIMATILPASSET LANDBRUK. Klimautfordringene vil endre forutsetningene for matproduksjon

DYRK MER MAT. Befolkningsveksten gir behov for større arealer til jordbruk

DYRK TRYGG MAT, KORTREIST OG GOD MAT. Det er en viktig del av vår livskvalitet

Grøntsektoren mot 2035

I jordbruksoppgjøret i 2019 ble partene enige om en satsing på innovasjon og vekst i grønntsektoren, med mål om å øke norskandelen og møte etterspørselen med mest mulig norskprodusert vare. Som en del av satsingen ble det etablert et rådgivende utvalg for innovasjon og vekst i grønntsektoren. Utvalget har hatt medlemmer fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet, samt aktører i verdikjeden og virkemiddelapparatet. Anita Krohn Traaseth har ledet utvalget og Landbruksdirektoratet har vært sekretariat.

Under har utvalgets oppsummerende hovedtrekk og deres anbefalinger.

Grønntsektoren mot 2035

Sammen for økt konkurransekraft, økt etterspørsel og mer norsk

Noen hovedtrekk ved den norske grønntsektoren:

1. Megatrender som helse og sunnhet, miljø og bærekraft, lokalmat, og vegetar gir den norske grønntsektoren store muligheter.
2. 3,4 enheter frukt og grønnsaker konsumeres i gjennomsnitt per person i Norge. Vi har et høyere forbruk enn Sverige og Danmark, men lavere enn Frankrike og England.
3. De samlede produksjonsinntektene, inkludert pristilskuddene i jordbruket, for 2018 var 32,9 mrd. kroner. Grønntsektoren utgjorde vel 5,8 mrd. kroner, dvs. vel 17 prosent av de totale produksjonsinntektene i landbruket.
4. De siste ti årene har forbruket av grønnsaker generelt økt med 11 prosent i Norge.
5. Forbruket av frukt og bær har gått noe ned og forbruket av matpoteter er redusert med over 75 prosent siden 1970-årene.
6. Grønnsaker er den største hagebrukssektoren i verdi (produksjonsinntekter), etterfulgt av planteskole- og prydplanter, poteter, bær og frukt.
7. Norsk industri basert på frukt, bær, grønnsaker og poteter har en årlig omsetning på om lag 6,8 mrd. kroner.
8. Storparten av omsetningen foregår gjennom butikker, men serveringsbransjen er også en betydelig salgskanal.
9. Grønntnæringen i Norge består i dag av ca. 2500 primærprodusenter.

10. Produsentene er organisert i næringspolitiske- og faglige organisasjoner som Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Gartnerforbund, samt en rekke foreninger innenfor de ulike dyrkingskulturene.
11. Omsetningen av råvarer er organisert gjennom tre produsentorganisasjoner og noen enkeltstående produsenter.
12. Det er et fåtall store grossister og flere mindre. Flere av de mindre grossistene er samlokalisert på Langhus i Akershus.
13. Viktige industriprodukter er hermetiserte og frosne grønnsaker, salatblandinger, syltetøy, jus, potetgull og andre potetprodukter inkl. sprit, samt ferdige middagsretter.
14. Grøntnæringen har stor importkonkurranse, men det er variasjon mellom ulike produktgrupper.
15. Andelen norsk omsetning av den totale omsetningen har vært relativt stabil for en rekke av grønnsakene de siste årene, men det er stor variasjon fra produkt til produkt.
16. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 prosent av totalforbruket.
17. Siden år 2000 har andelen norske agurker og tomater på det meste vært på henholdsvis 70 og 42 prosent.
18. For frukt er andelen norsk av total omsetning lav, men den har vist en svak økning de siste årene.
19. Andelen norsk av total omsetning er lav for de ulike bærtypene.
20. Det er en betydelig og økende produksjon av eplesaft til forbrukermarkedet og til videreforedling (sider m.m.)
21. Norsk planteskole- og prydplanteproduksjon har vært relativt stabil de siste 30 år, men forbruket er doblet.
22. Samlet planteskole- og prydplanteomsetning i Norge har en verdi på 2,8 mrd. kroner. Av dette utgjør norsk produksjon 1,2 mrd. kroner (42 prosent).
23. Grøntsektoren arbeider aktivt med bærekraft. Energiforbruket i veksthus er redusert, nesten all plast gjenvinnes og internkontrollsystemet i landbruket (KSL) er innført som bransjestandard.
24. God plantehelse er ett av mange norske konkurransefortrinn.

Seks anbefalinger

Utvalget har valgt å gi seks langsiktige anbefalinger som i et 15-årsperspektiv skal resultere i et retningsskifte med vekst både i grøntmarkedet som helhet, og økt etterspørsel etter norskproduserte varer. 26.03.2020

1. Tiltak for å øke etterspørselen etter norske grønnsaker, frukt, bær, poteter, planteskole- og prydplanter hos forbrukerne og i markedskanalene.
2. Det offentlige må gå foran, og foreslår tiltak for å øke norskandelen av grønnsaker, frukt, bær, poteter, planteskole- og prydplanter i offentlige innkjøp.
3. At det settes konkrete mål for bærekraft, at bærekraftskompetansen styrkes og det settes inn tiltak for å videreføre den gode statusen for plantehelse.
4. Risikoavlastende tiltak og revitalisering av gartnerutdanningen.
5. Tiltak for utvidet sesong, forbedret kvalitet, lagerkapasitet og produktutvikling for norske produkter.
6. Tiltak for samordning av næringens innsats innen forskning og innovasjon, prioriterte områder for forskning og innovasjon og rekruttering av nøkkelkompetanse.

Landbrukets klimaplan 2021 - 2030

https://www.digiblad.no/norges_bondelag/klimaplan_2021-2030/files/assets/common/downloads/Landbrukets%20klimaplan%202021-2030.pdf?uni=d6d5a60e40b99b9494b53f8968a43bb6

Sammendrag av notatet

Dette notatet handler om verdien av norsk mat, og er en oppdatering av et arbeid som ble gjort i 2015. Verdien av norsk mat kan delvis måles i kroner og kalorier – men vi ønsket å utforske om hvorvidt norsk mat leverer verdier som går utover dette. Vi ønsket også å undersøke hvilket forhold befolkningen har til norsk mat og matproduksjon.

Vår hypotese var at fem faktorer er særlig viktige for folk når de skal handle mat til seg og sin familie: at maten er trygg i betydningen uten farlige smittestoffer eller sprøytemidler, at dyrevelferden er god, at bønder og ansatte har akseptable arbeidsforhold, at prisen er riktig og at maten er mest mulig klimavennlig. En spørreundersøkelse bekreftet at alle de fem faktorene oppleves som viktige for folk. Når de tvinges til å velge, er det trygg mat som er det aller viktigste for befolkningen.

Pris kommer som nummer to på lista.

Landbruket leverer goder utover ren matproduksjon, som kulturlandskap, levende bygder, matsikkerhet, ivaretagelse av tradisjoner og muligheten til å spise mat som har reist kort og som man vet mye om opphavet til. Norske råvarer danner grunnlaget for næringsmiddelindustrien i distriktene. Landbruket bidrar dermed til både sysselsetting og bosetting i distriktene.

Matproduksjon har også noen negative ringvirkninger: I global sammenheng representerer landbruket en betydelig klimapåvirkning, blant annet i form av rydding av skog.

I Norge står landbruket for ni prosent av klimautslippene.

Norge har et klima, en geografi og et kostnadsnivå som gjør at det meste av maten vår kan produseres billigere i andre land. Med en ren markedsliberalistisk tilnærming ville det meste av norsk landbruk blitt lagt ned og maten importert fra land der den produseres billigere. Når Stortinget samlet går inn for å øke norsk matproduksjon, og et overveldende flertall i befolkningen vil ha matproduksjon i Norge, handler det nettopp om de verdiene som går utover kalorier produsert og penger tjent.

Mens antall gårdsbruk i drift har falt raskt, har arealet lenge vært stabilt. Jordbruket har i hele etterkrigstiden levert like mye mat fra færre, men større gårdsbruk. Dette var sant fram til 2007, da trenden ble brutt. Etter 2007 blir mindre av jorda fra gårdsbruk som avviker, tatt i bruk av tilliggende gårder. Samtidig blir gårdsbrukene som avviker driften, stadig større og trekker dermed med seg større areal ut av drift. For å nå Stortingets mål om å øke norsk matproduksjon i takt med befolkningsveksten, må denne trenden snus. Begge de blå-blå regjeringspartiene har ønsket en mer «kostnadseffektiv» matproduksjon. Regjeringen har søkt å gjøre store endringer i jordbrukspolitikken, men har ikke fått flertall i Stortinget, noe som blant annet har kommet til uttrykk ved at Stortinget har blandet seg inn i resultatet av jordbruksforhandlingene ved to anledninger.

Våren 2017 behandlet Stortinget regjeringen sin stortingsmelding om framtidsrettet jordbruk, hvor regjeringens mål om effektiv matproduksjon ble satt til side til fordel for en mer sammensatt målstruktur, som økt selvforsyning, landbruk i hele landet og en variert bruksstruktur. Regjeringen foreslo videre å avvikle markedsordningene på flere jordbruksprodukter, avvikling av avløsertilskudd for ferie og fritid, mulighet for tidlig pensjon mm., men ble tilbakevist av flertallet i Stortinget. Regjeringen fikk støtte til å redusere antall

Lier kommune

melkekvoteregioner og fjerning av mål for økologisk produksjon.

